

”Det är svårt, det är ju en stor gråzon”

- En kvalitativ studie om förskolepersonals syn på anmälningssplikt

Av: Cecilia Keren – Andreasson och Magdalena Patetsos

Socialhögskolan
Lunds Universitet
Ht- 2011

Handledare: Bodil Stenhed

Cecilia Keren - Andreasson
Magdalena Patetsos
SOPA63
Socialhögskolan, Lunds Universitet

Abstract

Authors: Cecilia Keren – Andreasson and Magdalena Patetsos

Title: ”Det är svårt, det är ju en stor gråzon”. En kvalitativ studie om förskolepersonals syn på anmälningsplikt. ”It’s difficult, there is a big grey zone”. A qualitative study of preschool teachers’ thoughts on the obligation to report (translated title)

Supervisor: Bodil Stenhed

There are several professionals in Sweden who are obligated by law to report when they suspect a possible case of a child being maltreated. The aim of this study was to capture preschool teachers’ thoughts on what that obligation means. How does it work in the field? Does personality matter when it comes to preschool teachers’ reporting to the social service? Are there factors that may affect preschool teachers’ to report to the social service? What is the collaboration between preschool and social services? We conducted seven interviews with three preschool teachers’ who are employed at two different municipal preschools in the south of Sweden. The other four interviews were with preschool teachers’ from two private preschools in the same area. The interviews were semi – structured and other than those interviews we used two typical case vignettes with the aim of getting the preschool teachers’ to reflect whether they would report the cases to the social service or not. The aim of these two vignettes was also to capture the complexity of the obligation and the term “child maltreatment”. Or is it really complex? We used two theories to acknowledge why preschool teachers’ act the way they do. Those two were the theory of ethics, divided into normative ethics and the ethics of consequences, and the structural theory which is a theory of organizations. This study shows that there are a variety of reasons why preschool teachers’ sometimes finds it difficult to report. These are fear of the report being wrong, ignorance, lack of routines and a not functional collaboration between the preschool and the social service.

Keywords: obligation to report, maltreated children, ethics, social service and structure.

Cecilia Keren - Andreasson
Magdalena Patetsos
SOPA63
Socialhögskolan, Lunds Universitet

Förord

Vi vill tacka samtliga förskolor och dess anställda som ställde upp som intervjupersoner i vår studie. Tack för att ni var så flexibla och snabbt kunde samarbeta genom att hitta tider för intervjutillfällena. Vi vill även tacka vår handledare Bodil Stenhed för hennes snabba lättillgänglighet samt de råd och stöd hon har givit oss på vägen.

Lund (2012-01-04)

Cecilia Keren - Andreasson

Magdalena Patetsos

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord	3
Inledning	5
Problemformulering	5
Syfte	6
Frågeställningar	6
Definitioner	7
Tidigare forskning	8
Metod	12
Urval	12
Intervjuform	13
Tillförlitlighet.....	14
Kritik mot kvalitativmetod	15
Tillvägagångssätt	15
Etiska överväganden	16
Litteratursökning	17
Förförståelse.....	17
Arbetsfördelning	18
Teoretiska utgångspunkter	18
Konsekvensetik och pliktetik.....	18
Det strukturella perspektivet.....	20
Resultat och analys	21
Översikt över förskolorna	21
Tolkning av anmälningsplikten.....	22
Hinder vid anmälan	27
Socialtjänstens roll	30
Sammanställning av vinjetter.....	34
Vinjett 1, Peter	35
Vinjett 2, Fattima	36
Avslutande diskussion	41
Referenser	46
Skriftliga källor	46
Internetkällor.....	47
Riksdagstryck.....	48
Statens offentliga utredningar	48
Svensk författarsamling.....	48
Bilagor	49
Bilaga 1: Intervjuguide	49
Bilaga 2: Vinjetter. Hur skulle du agera?	50

Inledning

Det är många olika yrkesgrupper som möter familjer där det finns barn som försummas och far illa. Det gäller bland andra socialarbetare, läkare, lärare, förskolepersonal, psykologer m.m. Dessa yrkesgrupper är några av dem som har ansvaret att se till att åtgärder vidtas för att främja barns trygghet. Förutom en lagstiftad skyldighet i Socialtjänstlagen kring vilka skyldigheter dessa professioner har att följa har Sverige tillsammans med nästan tvåhundra FN-länder anslutit sig till barnkonventionen. En av bestämmelserna i barnkonventionen är att barnets bästa, vid alla åtgärder, ska komma i främsta rummet (Unicef 2011). Ett sätt för att vidta åtgärder när ett barn far illa eller riskerar att fara illa är att anmäla misstänkta missförhållanden. Vi har under vår socionomutbildning blivit undervisade om vår anmälningsplikt enligt 14 Kap. 1 § Socialtjänstlagen (SFS 2001: 453). Det är en lag som varje verksam som arbetar med barn är skyldig att följa.

Problemformulering

14 Kap. 1§ SoL förklarar bland annat att den som arbetar i en myndighet som rör barn genast ska anmäla om han eller hon misstänker att ett barn far illa eller riskerar att fara illa (Socialstyrelsen 2004). Vad betyder egentligen 'barn som far illa'? Lundén (2004) tar upp att själva begreppet kan anses vara otydligt. Även Sundell och Egelund (2007) anser att begreppet är svårt att definiera. Kan det vara så att begreppsdefinitionen bidrar till att inte alla misstänkta fall anmäls? Förskolepersonal är som vi tagit upp i inledningen en av flera professioner som omfattas av anmälningskyldigheten. Fridh och Norman (2008) hävdar att det finns personal som underlåter att anmäla att ett barn far illa. Detta trots att anmälningskyldigheten existerar. Är förskolepersonalen en av de som Fridh och Norman (ibid.) syftar på som underlåter att anmäla? Om så varför?

Vi vill undersöka vad de verksamma inom förskolan har för uppfattning om anmälningsplikten. Vilka faktorer hindrar respektive gör det lättare att anmäla? Inte minst ur ett etiskt perspektiv är det möjligt att undersöka vad som påverkar förskolepersonals process. De kan handla utefter vilka konsekvenser som följer av en handling, eller så kan de lägga konsekvenserna åt sidan och endast lägga fokus på att de har en plikt, en skyldighet, när det handlar om att anmäla en misstanke kring att ett barn far illa (Gren 2001; Tännsjö 2000). Frågan är vad som är det "rätta handlandet"? Är det möjligt att förstå de som undanlåter sig

att anmäla för att de upplever en rädsla för konsekvenserna av en anmälan, eller en rädsla för att göra fel? Ett barn som far illa är inte alltid lätt att upptäcka. Och vad innebär egentligen barn som far illa?

Det finns studier som visar på att det finns en oenighet bland olika professioner kring vad det är för barn som far illa och hur man ser på barn som far illa (Sundell & Egelund 2007). Vad har det för betydelse när det gäller anmälningsplikten? Är det möjligt att hävda att förskolepersonalens olika uppfattningar kring vad anmälningsplikten innebär och hur de tolkar definitionen 'barn som far illa' påverkar hur de ser på anmälningsplikten?

I ett delbetänkande av utredningen om översyn av skolans arbete med utsatta barn (SOU:2010:64) återges ett flertal berättelser från förskolor och skolor. En förskolepersonal uttrycker att små barn ofta ger tecken på hur de mår, vare sig om de mår bra eller inte (ibid.). Det som förskolepersonalen efterlyser som hon idag anser saknas är en god kontakt och ett bra samarbete med socialtjänsten. Det är något som flera av berättarna i utredningen efterlyser. Vad har egentligen socialtjänsten för inflytande bland förskolepersonal och hur ser deras samarbete ut?

Syfte

Syftet med uppsatsen är att beskriva och analysera faktorer som inverkar på förskolepersonals benägenhet att anmäla när barn far illa eller riskerar att fara illa.

Frågeställningar

- Hur tolkar förskolepersonal begreppet "barn som far illa"?
- Hur avgör förskolepersonal om ett barn misstänks fara illa?
- Vad påverkar beslutet om att anmäla en misstanke om att ett barn far illa?

Definitioner

Anmälningsskyldighet: Med anmälningsskyldighet syftar vi på den skyldighet som är lagstiftad i 14 Kap. 1 § Socialtjänstlagen.

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller istället vad som sägs i tredje stycket (SFS 2001:453).

Barn: Med barn hänvisar vi till barnkonventionens definition som syftar på varje människa som är under 18 år.

Barn som far illa: Det är svårt att definiera barn som far illa. Andra synonymer till barn som far illa är bland annat barn i riskzon, utsatta barn, barn till riskföräldrar, barn i fara m.m (Sundell & Egelund 2007). Vissa författare anser att begreppet barn som far illa är luddigt då det skapar en oklarhet kring om definitionen syftar till faktisk skada på barnet eller om det räcker med att det handlar om yttre riskfaktorer (Lundén 2004). Med barn som far illa syftar vi i denna uppsats på barn som far illa eller riskerar att fara illa antingen fysiskt, psykiskt eller på något annat sätt försummas. En liknande förklaring till begreppet barn som far illa är ordet omsorgssvikt.

Omsorgssvikt: Med omsorgssvikt menas bristande omsorgsförmåga (ibid.). Det syftar antingen till att föräldrar eller vårdnadshavare fysiskt och/eller psykiskt skadar barnet, eller

på annat sätt försummar barnet så att barnets utveckling och hälsa är i en riskfylld vardag (ibid.).

Förskola: Förskolan har till uppgift att ge barn en trygg omsorg när de befinner sig på förskolan. De ska även erbjuda en stimulerande utveckling som förenar pedagogik och omsorg i deras verksamhet (ibid.). Med förskolebarn syftar vi till de barn som är från 1 år till att de startar i en förskoleklass eller den obligatoriska skolan. De börjar i förskolan i olika åldrar och går olika lång tid (Skolverket 2011) År 2009 omfattade förskoleverksamheten drygt 86 procent av alla 1-5-åringar i dagens samhälle. Cirka 94 000 vuxna arbetade år 2009 i förskolan där cirka 466 000 barn fanns inskrivna (Regeringen 2009).

Socialtjänst: Socialtjänsten finns inom varje kommun i Sverige. Med definitionen socialtjänsten syftar vi på den inriktning på familj- och individ omsorg som tar hand om de utredningar som bland annat kommer in genom en anmälan ifrån förskolepersonal. Det är även socialtjänsten som håller informations- och undervisningstillfällen för förskolepersonal om anmälningsplikten (Ekelund & Dahlöf 2009). Med begreppet socialtjänsten syftar vi alltså till organisationen och inte enskilda tjänstemän.

Tidigare och aktuell forskning

Den första barnavårdslagen i Sverige kom år 1902 (prop. 1994/95:224).

Anmälningskyldighet har funnits lagstiftat sedan 1924 i den dåvarande barnavårdslagen (Socialstyrelsen 2004). Sedan dess har lagen reviderats och skärpts till dagens 14 Kap 1§ Socialtjänstlagen. År 1998 förändrades bland annat lagen och då ändrades även bestämmelserna om bland annat anmälningsplikten. Lagen bytte här perspektiv från ett familjeperspektiv till ett barnperspektiv (SOU 1994:139). År 2003 tillfördes ytterligare ändringar, däribland lagstiftades att fler myndigheter blir anmälningskyldiga myndigheter. Här nedan följer ett utdrag ur lagen från 1998:

71 § Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast till

socialnämnden anmäla om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller annan yrkesmässigt (SFS 1980:620)

Som vi tidigare tagit upp i definitionsavsnittet är det svårt att definiera barn som far illa. Det har de senaste årtiondena funnits ett flertal olika synsätt för att undersöka hur och varför barn far illa. Det mest framträdande synsättet på barn som far illa idag är det ekologiska (Sundell & Egelund 2007). Synsättet utgår från Bronfenbrenners teori där samspelet mellan individ och miljö är i fokus. Det mest basala samspelet för barnet är mikrosystemet, det spel som finns mellan familjemedlemmarna. Ur ett medicinskt synsätt är det möjligt att spåra begreppet barn som far illa till år 1962. Kempe, Silverman, Steele, Droegmuller och Silver (ibid.) skrev en artikel om övergrepp av fysiskt slag mot spädbarn och småbarn. Författarna ansåg föräldrarnas övergrepp som en sjukdom. Deras mål var försöka finna faktorer bakom sjukdomen och hur man kunde behandla den. Teorin är idag inte lika aktuell, utan forskning idag lägger mer vikt på en multifaktoriell förklaring, såsom samspelet mellan föräldrar och barn, och isolering och stress orsakade av socioekonomiska villkor (ibid.). Ur ett sociologiskt perspektiv kring varför barn far illa ansågs fattigdom vara en bidragande faktor. Vissa tidiga sociologiska representanter hävdade att fattigdom var det mest allvarliga övergrepp som kunde hända ett barn. Idag anser representanter för det sociologiska synsättet att fattigdom är en av många andra möjliga faktorer som kan vara orsak till att barn far illa.

Det finns få nordiska undersökningar kring barnsuppväxtvillkor (Sundell & Egelund 2007). Majoriteten av den forskning som finns kring barns uppväxtvillkor kommer från Storbritannien och Nordamerika. De undersökningarna som kommer ifrån Storbritannien och Nordamerika tar bland annat upp orsaker till varför barn far illa, hur man bedömer risken för att barn far illa och förekomsten av barn som far illa. Nordisk forskning har lagt mycket fokus på ett mer byråkratiskt perspektiv. Exempel på sådana undersökningar är utredningsprocessen, om socialarbetarens roll och om komplexiteten i socialförvaltningsorganisationen (ibid.).

Idag förs det ingen statistik i Sverige på hur många barn som far illa enligt 14 Kap 1 § SoL (Cocozza, Gustavsson, Sydsjö 2007). Det förs inte heller någon statistik över vem som gör anmälningarna, om de görs av anmälningsskyldiga myndigheter eller anonyma anmälare eller vilka anmälningar som görs. Inte heller utfallet av anmälningarna förs in i en nationell statistik. Författarna till artikeln (ibid.) påpekar även att inte alla misstänkta fall där barn far illa faktiskt anmäls. Det finns idag inte heller några säkerställda uppgifter på hur många av de barn i vårt samhälle som lever i en utsatt situation och som far illa (SOU 2010:95).

Socialstyrelsen har i en handbok gällande anmälningsplikten som är lagstiftad skrivit att plikten inte alltid blivit implementerad så som lagstiftaren har haft i åtanke (Socialstyrelsen 2004). Enligt Socialstyrelsen påvisar olika utredningar att det endast är en liten del av de barn i vårt samhälle som far illa där man vidtar åtgärder till och anmäler. De tar upp ett flertal exempel som kan vara orsak till att de som har anmälningsplikt inte anmäler; okunskap gällande bestämmelsen, osäkerhet vilka konsekvenser en anmälan för med sig, oro kring hur relationen mellan de som anmäler och barnets föräldrar. En utredning gjord av Statens Offentliga Utredning (SOU 2010:95) tar upp att Skolinspektionen borde följa upp att de verksamma som omfattas av anmälningskyldigheten enligt 14 Kap 1 § SoL har god kunskap och tydliga rutiner kring vad som gäller angående anmälningskyldigheten. Av utredningen går även att utläsa att det idag inte finns någon säkerställd uppgift kring hur olika verksamheter hanterar sin anmälningskyldighet för de barn som far- eller riskerar att fara illa (ibid.).

Även en rapport kallad ”Hand i Hand” från Forsknings- och utvecklingsbyrån i Stockholm visade att personal inom barnomsorgen sällan fullgjorde sin plikt att anmäla (Bengtsson & Svensson 2011). Rapporten visade att skolpersonalen endast anmälde 15 procent av barn där det fanns en misstanke om att barnen hade en allvarlig social problematik. Dessutom dröjde det innan skolpersonalen kom i kontakt med socialtjänsten. De skäl som i rapporten belystes för varför skolpersonalen underlät att anmäla var bland annat att skolpersonalen hade bristande kunskap om sin anmälningsplikt. Även etiska själ togs upp, som att personalen kände oro för att föräldrarna till barnen skulle ta barnen från skolverksamheten (ibid.).

Att bedöma när ett barn far illa är som tidigare nämnt svårdefinierat. Det har sedan många år tillbaka funnits en etisk diskussion kring hur man ska agera för att det ska anses vara etiskt och moraliskt korrekt (Gren 2001).

Enligt Ekelund och Dahlöf (2009) är det barnen i förskolan som i högst utsträckning blir utsatta för misshandel av sina föräldrar. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Statistiska Centralbyrån gjorde enligt Ekelund och Dahlöf (ibid.) en undersökning år 2000 för att kartlägga barns erfarenheter av att ha blivit kroppsligt bestraffade av sina föräldrar. Både elevenkäter och föräldraenkäter skickades ut. År 2006 hade inga stora förändringar kring attityderna för kroppslig bestraffning skett. Var tredje 2-5 åring hade erfarenhet av att deras föräldrar skakat om dem, knuffats eller huggit tag i barnet under en konflikt, vilket var en ökning från år 2000.

Förutom förskolepersonal är det bland andra vårdpersonal, poliser, socionomer samt skolpersonal med flera som omfattas av anmälningsplikten. Av de anmälningar som kommer in varje år om barnmisshandel till Brottsförebyggande Rådet är det tydligt att de flesta av dessa anmälningar kommer in från personer som arbetar med barn och unga. Ändå är det allt för få fall som leder till en anmälan (Regeringen 2001 A). Inom exempelvis vården visar studier på att känslomässiga förnekanden så som ”detta kan inte en vårdnadshavare ha gjort” kan blockera att rätta diagnoser ställs på barn som kommer i kontakt med sjukvården (ibid.). Regeringen skriver att denna spontana och personliga förnekelse som kan ske hos alla människor är viktig att känna till och att det är mycket viktigt att dessa svårigheter diskuteras och tas upp så väl inom sjuksköterskeprogrammet så väl som inom läkarprogrammet.

Även inom förskoleverksamheten är det många som låter bli att anmäla och studier har visat på att allt för få fall inom förskoleverksamheten anmäls. I en rapport som regeringen har gjort kan orsaken till att för få fall anmäls vara att det är en ensam och tung plikt man har som offentlig tjänsteman. Att göra en anmälan till socialtjänsten som man inte är säker på vart den kommer att leda för barnet och den iblandade familjen kan anses vara både komplicerat och svår hanterat (Regeringen 2001 B).

Metod

Urval

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod i vår uppsats. Genom att använda oss av en kvalitativ metod kommer vi att kunna ta del av samt skapa en förståelse för förskolepersonals tankar kring anmälningsplikten när ett barn far illa. Valet av kvalitativ metod styrks bland annat av att vi lägger fokus på intervjupersonernas tankar och ords betydelse. Vi söker efter tolkning och förståelse snarare än att finna förklaringar, vilket talar för användandet av en kvalitativ metod (Levin 2008). Dessa data får vi fram genom att samtala med intervjupersonerna. Vi anser att deras tankar och tolkningar är svåra att läsa sig till genom att använda sig av exempelvis frågeformulär och statistik, som är kvantitativa metoder (Bryman 2011). Vårt syfte är inte att få fram hur många barn som far illa, utan vi vill skapa en förståelse kring varför problematiken inom anmälningsplikten existerar. Att använda sig av en kunskapssteoretisk ståndpunkt, som enligt Bryman (2011) kan ses som tolkningsinriktad, betonar just tyngden av deltagarnas tolkningar av vår sociala verklighet. Vi vill komma så nära våra intervjupersoner som möjligt för att kunna få svar på våra frågeställningar, och för att kunna få så hög tillförlitlighet som möjligt för att "... uppfatta världen på samma sätt som de gör", ('se världen med deras ögon') (Bryman 2011: 372). Även Ahrne & Svensson (2011) skriver att användandet av kvalitativa metoder såsom exempelvis observationer eller intervjuer ofta leder till att man i sin forskarroll kommer nära de man intervjuar eller observerar.

Då vi utgår ifrån ett professionellt perspektiv i form av förskolepersonalens tankar kring anmälningsplikt har vi valt att utgå ifrån åtta förskolepersonal, där fyra av dessa arbetar inom två kommunala förskolor och fyra inom två privata förskolor. Dock blev det ett bortfall inom en av de kommunala förskolorna då en av våra intervjupersoner var sjuk, vilket ledde till att sju utav åtta bokade intervjuer slutfördes. Valet av dessa intervjupersoner motiveras med att det är deras skyldighet att göra en anmälan om de misstänker att ett barn far illa. All förskolepersonal intervjuades enskilt utan kollegornas närvaro. Detta för att vi ville att de enskilt skulle resonera och svara utefter vad de själva funderade på och ansåg om våra frågor utan risk för att eventuellt påverkas av kollegors synpunkter och åsikter. Vi har kontaktat förskolepersonalen via telefon där vi har presenterat oss och förklarat vårt syfte med vårt uppsatsarbete samt att vi var intresserade av att få intervju förskolepersonal. Inom varje

kommun har vi besökt en kommunal och en privat förskola för att få en djupare förståelse samt se om det skiljer sig kommunerna och barnomsorgsformerna emellan och från förskola till förskola. Valet av att intervjua två förskolepersonal inom samma förskola ligger till grund för att se om det finns skilda tankar om anmälningsplikten inom en och samma förskola. Innan vi bokade in våra intervjuer gick vi igenom var i de två olika kommunerna vi ville genomföra våra intervjuer. Detta för att vi var intresserade av att undersöka om det skiljer sig åt mellan olika områden i samma kommun. Därför är förskolorna som intervjupersonerna arbetade på belägna på olika socioekonomiska områden och uppdelade i två kommuner.

Vi är medvetna om att det inte enbart är förskolepersonal som arbetar med barn som far illa eller riskerar att fara illa. Även skola, mödra- och barnhälsovård, BUP, ungdomsmottagningar, fritidsgårdar och föreningar etc. kommer i kontakt med denna grupp. Vi har dock valt att avgränsa oss till att undersöka förskolepersonals syn och tolkning, framför allt då det är ett begränsat arbete vilket gör att det förmodligen blir svårt för oss att kunna undersöka alla inblandade professioners tankar och tolkning kring anmälningsplikten som råder när ett barn far illa.

Intervjuform

Vi har valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer. Det som motiverar vårt val är att en semistrukturerad intervju ger oss möjlighet att utgå från en uppsättning teman och frågor som är allmänt formulerade, vilket kan leda till följdfrågor (Bryman 2011). Det ger även intervjupersonen möjlighet att tala fritt kring de teman vi använder oss av. En strukturerad intervju skulle, anser vi i vårt fall, bli mer låst och hämma den flexibilitet i intervjun som vi söker efter. Vi har även valt att använda oss av två vinjetter som ett komplement till vår intervju (se bilaga 2). Vinjetterna tilldelades våra intervjupersoner efter att vi genomfört våra intervjuer med dem enskilt. De fick fortsatt enskilt läsa igenom vinjetterna för att sedan redogöra för hur de skulle agera. En vinjett består av korta historier med utvalda fiktiva karaktärer samt faktorer för att beskriva situationer, personer och skeenden. Syftet med vinjetter är att studera och analysera människors val och bedömningar av hypotetiska situationer som är skapade på ett så verklighetsnära sätt som möjligt (Jergerby 1999). Till hjälp att framställa vinjetterna så verklighetsnära som möjligt har vi använt oss av Karin Lundéns karaktäristiska fall som visar tecken på omsorgssvikt av barn (2004). Vi har även

tagit del av de fyra grundkriterier som en vinjett bör uppfylla. Dessa är att vinjetten ska vara logisk, lätt att följa och förstå, trovärdig och slutligen ska den inte vara så komplex att den som läser vinjetten tappar tråden (Jergerby 1999).

Tillförlitlighet

Reliabiliteten, vilket syftar till undersökningens tillförlitlighet handlar om huruvida det går att göra en undersökning två gånger och uppnå samma resultat, eller om den går att påverka via tillfälligheter (Bryman 2011). Inom kvantitativ metod är reliabilitet och validitet viktiga kriterier för en forskare att förhålla sig till. Tankarna kring hur man anpassar dessa två begrepp till den kvalitativa metoden går isär. Lincoln och Guba (ibid.) anser inte att reliabilitet och validitet är begrepp som är användbara inom kvalitativ forskning. Istället föreslår de andra kriterier som de kallar vederhäftighet/tillförlitlighet och äkthet. Lincoln och Gubas kritik kring begreppen reliabilitet och validitet härleder till att de anser att begreppen utgår från att en absolut bild av verkligheten tas fram. Istället hävdar författarna att den sociala verkligheten kan beskrivas på mer än ett absolut sätt. Oavsett vilket synsätt som väljs när det gäller hur man ser på begreppen gäller det att ha i åtanke att en semistrukturerad intervju, som vi har använt oss av blir svår att upprepa med exakta samma resultat. Detta på grund av att varje intervju är kontextuell samt bygger på både våra och intervjupersonernas tankar och tolkningar. För att upprätthålla hög reliabilitet valde vi att informera våra intervjupersoner om att vi önskade att använda oss utav bandinspelare vid intervjutillfällena. Detta tilläts vi att göra vilket gav oss möjlighet att gå tillbaka till materialet och analysera deras utlåtanden. Att vi fick använda bandinspelare medförde att vi inte enbart behövde förlita oss på vårt minne. Genom att vi tilläts detta underlättade det för oss att kunna lägga all fokus på intervjupersonerna istället för att tänka på att samtidigt hinna anteckna. Det vi var tvungna att ta i beaktning var att bandinspelning kan medföra att intervjupersonen blir orolig och distraherad (Bryman 2011).

När det gäller validiteten i vår uppsats, dvs. huruvida vi mäter det som avses att mäta (ibid.) gäller det att avläsa om vårt intervjumaterial kan svara på våra frågeställningar, men framför allt att de undersökningsspersoner vi har intervjuat är experter på det område vi undersöker. Då vårt syfte var att undersöka förskolepersonalens tankar kring anmälningsplikten när barn far illa anser vi att vårt val av intervjupersoner ger hög validitet.

För att ha så hög trovärdighet som möjligt i vår uppsats kommer vi att redogöra för vår forskningsprocess, genom att redovisa hur vi tänkt och resonerat kring vårt metodval och etiska överväganden. Genom detta sätt möjliggör vi för en god transparens i vår uppsats.

Kritik mot kvalitativ metod

De begränsningar som medförs av en kvalitativ forskningsmetod samt den kritik som finns gentemot metoden är att forskningen kan bli för subjektiv samt att det kan bli problem med generaliseringen i arbetet. Med detta menas att forskarens egna uppfattningar om vad som är betydelsefullt och viktigt många gånger kan komma att spegla forskningen då man väljer ut ett mindre antal individer inom en viss organisation, vilket gör det omöjligt att generalisera resultaten till andra miljöer. Undersökningsspersonerna influeras sannolikt av forskarnas egenskaper så som exempelvis personlighet, kön och ålder (Bryman 2011). Detta är dock något som vi kommer att beakta genom att hålla en viss distans till intervjupersonerna. Ett sätt för att upprätthålla en distans till dem är att förhålla oss så neutralt och värderingslöst som möjligt i intervjusituationerna för att vår relation till intervjupersonerna inte ska ha någon påverkan i vårt slutskede, då vi ska analysera materialet vi har fått in.

Tillvägagångssätt

Efter att intervjuerna var klara valde vi att transkribera vårt material som vi samlat in via våra bandinspelningar och anteckningar. Detta för att materialet skulle koda för att senare kunna användas till analysen (Aspers 2007). Vi valde att kalla oss själva för A och våra intervjupersoner för B1 – B7 i transkriberingen. Det är inte helt klart hur noga man ska vara när man transkriberar (ibid.). Vi har valt att transkribera allt som sades under intervjuerna ordagrant för att inte behöva oroa oss för att missa något. Detta för att vi anser att det mesta som våra intervjupersoner sa var relevant och för att vi vill kunna använda oss av citat senare i analysen. Vi är väl medvetna om att vissa meningar som citeras inte är helt språkligt korrekta. Dock ansåg vi att vi ville kunna citera ordagrant just för att vi inte ville omformulera deras svar och skapa risken att missa något. Däremot har vi inte skrivit med pauser, och hummande mer än om vi ansåg det vara av relevans. Betydelsen av att vid vissa tillfällen ta med hummanden och skratt kan underlätta för oss som läser intervjun (ibid). När vi sammanställt våra transkriberingar av alla våra intervjuer kodade vi vårt material. Detta för att lättare dela upp materialet vilket gör att vi fick möjlighet att jämföra våra intervjuer och

urskilja eventuella skillnader och likheter och andra delar som vi sedan använde oss av för vår analysdel.

Vi delade upp vår kodning i olika teman:

- Tolkning av anmälningsplikt
- Hinder vid anmälan
- Socialtjänstens roll

Etiska överväganden

Vi har valt att utgå från ett professionellt perspektiv och endast se till de anställda inom förskolan och deras tankar kring anmälningsplikt. Detta på grund av vårt syfte som just är att beskriva och analysera faktorer som inverkar på förskolepersonals benägenhet att anmäla när ett barn far illa eller riskerar att fara illa. Vi har informerat de intervjupersoner som vi har valt att ha med i studien om vad uppsatsen ska handla om, vad den ska användas till och hur vi har gått tillväga. Inom svensk forskning finns det några etiska riktlinjer som ska uppfyllas inom en uppsats (Daneback & Månsson 2008). Några av dessa är:

- Informationskravet innebär att vi har informerat intervjupersonerna om syftet med vår undersökning. Vi har informerat intervjupersonerna att deras deltagande är helt frivilligt samt att de har möjlighet avsäga sig deltagandet i studien om de önskar det. De moment som ingick i undersökningen presenterade vi även för deltagarna så att de hade en klar och tydlig bild av undersökningen innan de deltog.
- Samtyckeskravet innebär att deltagarna själva hade rätt att bestämma över sin medverkan i undersökningen. Vi har därför informerat intervjupersonerna då vi bokade intervjutillfällena om den bandinspelning vi hade i åtanke att använda oss av under intervjutillfällena för att få deras godkännande.

- Konfidentialitetskravet innebär att vi har hanterat uppgifter om intervjupersonerna som ingick i undersökningen med största möjliga konfidentialitet. Personuppgifter har vi förvarat på ett sätt som obehöriga inte har möjlighet att komma åt.
- Nyttjandekravet innebär att de uppgifter vi har samlat in om enskilda personer endast får användas inom vår studie.

Litteratursökning

För att kunna finna vår tidigare forskning, vårt val av teorier och relevant litteratur har vi i vår uppsats valt att främst använda oss av Lunds Universitets bibliotekskatalog, databasen LOVISA. Här har vi funnit de mesta av vår litteratur. Utöver LOVISA har vi använt databaser så som Libris, Ebscohost och LibHub. De sökord vi använde oss av var bland andra ”anmälningssplikt”, ”förskola”, ”child abuse”, ”child maltreatment”, ”responsability” ”children”, ”etik”, ”yrkesetik”, ”ansvar” ”barn” och ”professionalitet”. Det vi fann genom dessa sökord var hur anmälningssplikten tolkas av förskolepersonal, hur det ser ut på fältet och hur många som anmäler. Utöver detta skapades förståelse för komplexiteten och problematiken kring anmälningssplikten. Vi har även använt oss av Socialstyrelsens register för att finna rapporter och texter om anmälningssplikten och dess tillämpning på en nationell nivå.

Förförståelse

Vi har begränsad erfarenhet av anmälningssplikt enligt 14 Kap 1§ SoL. Erfarenheten har vi erhållit från vår utbildning på Socialhögskolan. Däremot har ingen av oss någon praktisk erfarenhet av anmälningssplikten. Det är även från vår utbildning som vi känner till att det är svårt att vara en helt neutral och objektiv intervjuare. Därför har vi beaktat att både vårt empiriska material och vår förförståelse från våra erfarenheter kan färga vår analys.

Förförståelsen kan ses som en resurs, men den kan också skapa missförstånd och utgöra en fara genom att man som forskare använder sig av egna erfarenheter och värderingar istället för att lägga fokus på det empiriska arbetet (Aspers 2007). Genom att förförståelsen både kan vara både positiv och negativ, och framför allt negativ då vår erfarenhet kommer från media

där vi inte kan vara säkra på sanningshalten, så har vi försökt att göra vårt bästa för att inte låta den påverka vår analys.

Arbetsfördelning

Varje uppsatsdel har utformats tillsammans. Där har vi gått igenom och gjort en disposition för att underlätta missförstånd mellan varandra hur vi önskade att uppsatsen skulle se ut. Detta har vi gjort för att få en röd tråd genom vårt arbete. En viss uppdelning har dock skett till en början i vårt uppsatsarbete då exempelvis Magdalena har börjat skriva problemformulering och Cecilia påbörjat delen om tidigare forskning. Efter detta har vi tillsammans gått igenom det vi har skrivit och diskuterat samt skrivit om delar tillsammans. I vårt arbete har vi kontinuerligt tillsammans gått igenom och diskuterat varje avsnitt med varandra för att båda skulle ha en chans att få med delar som vi önskade samt genom detta ge feedback till varandra. Vi har båda deltagit under samtliga sju intervjutillfällen som vi har haft. Vi delade upp intervjutranskriberingen mellan varandra så att Cecilia transkriberade intervjupersonerna B1, B3 samt B6. Magdalena transkriberade intervjupersonerna B2, B4, B5 samt B7. Intervjukodningen samt dess analysering gjorde vi tillsammans genom att först läsa igenom intervjuerna för att sedan diskutera vilka teman vi ville ha med i vårt arbete.

Teoretiska utgångspunkter

För att kunna möjliggöra sätt att tolka och förstå förskolepersonals uppfattning kring sin anmälningsplikt har vi valt att använda oss av en huvudteori vilken är den normativa etiken uppdelad i konsekvensetik och pliktetik. Vi har även använt oss av det strukturella perspektivet. Dessa teorier har vi använt för att vi anser att de gett oss möjlighet att analysera vårt insamlade material. Valet av den normativa etiken motiveras med att etiska dilemman ständigt uppstår inom socialt arbete, däribland det arbete som förskolepersonal utför. Det som ligger till grund för att vi även använder oss av det strukturella perspektivet är att vi i vår empiri fick indikationer på att strukturen inom förskolan kan påverka förskolepersonals benägenhet att anmäla barn som far illa eller riskerar att fara illa.

Konsekvensetik och pliktetik

Etik kan ses som en reflektion över vad som är rätt och orätt (Olivestam & Thorsèn 2008). En människas vardag innehåller ständiga prövningar kring etik och etiska val. På det personliga

planet handlar det om att fundera över sitt handlingsätt vilka regler, normer och värderingar som styr våra handlingar (Gren 2001). De etiska valen utgår ifrån en personlig värdegrund som med stor sannolikhet skapats i tidig ålder (Olivestam & Thorsèn 2008). Som anställd inom förskolan begärs en medveten värdegrund. Det krävs att personalen inom förskolan agerar professionellt och uppfyller verksamhetens uppdrag. Olivestam och Thorsén (ibid.) tar upp tre lojaliteter som förskolepersonal kan mötas av; ”kravet att vara lojal mot sin privata värdegrund, kravet att följa den professionella yrkesetiken och kravet att följa uppdragsgivarens demokratiska uppdrag, den så kallade förvaltningsetiken” (ibid. s.8). Det är däremot inte alltid enkelt att upprätthålla gränsen mellan dessa.

Etik kan delas in i olika kategorier, där en av dem är den normativa etiken. Denna etik svarar på hur en individ bör gå tillväga och resonera när det handlar om en handling är rätt eller orätt (ibid.). I den normativa etiken finns det olika teorier, varav två är konsekvensetik och pliktetik. Vad är då det rätta resonemanget i etiska frågor? Konsekvensetiken, där utilitarismen och egoismen kan räknas in syftar till att en persons handlingar bestäms av konsekvenserna (Tännsjö 2000). Med utilitarism menas att handlingarna bör leda till att konsekvenserna blir så lyckade som möjligt för alla inblandade i handlingen. Det är vanligt att utilitarister skiljer på handlingar som är rätt och riktiga och de som är orätta och felaktiga. Egoismen syftar till att varje person bör agera så att det egna livet fungerar så bra som möjligt (ibid.). Den andra etiken är pliktetiken, som också är den motsatta riktningen till konsekvensetiken. Enligt denna teori finns det handlingar som är bestämda eller förbjudna, oavsett vilka konsekvenser som följer. Immanuel Kant som levde år 1724-1804 är den mest kände som belyste den så kallade pliktetiken (Gren 2001; Tännsjö 2000). Kant satte upp två krav som människan skulle utgå efter för att kunna nå fram till den handling som är rätt (Gren 2001). Dessa är att människan har en plikt som utgångspunkt för sitt agerande och plikten är universell vilket gör att den gäller så fort det uppkommer en relevant situation. För en pliktetiker är alltså principen den viktigaste för att den leder en människa rätt (Gren 2001). Ett exempel är att tala sanning. Enligt Kant är det alltid rätt att tala sanning, oavsett vilka konsekvenser som följer (ibid.).

När en förskolelärare ingriper på grund av en misstanke att ett barn far illa leder det till olika åtgärder. Dock finns det förskolelärare som tvekar till att göra en anmälan (Bengtsson &

Svensson 2011). Hur vet egentligen förskoleläraren att misstanken är befogad? Vad ligger bakom deras tvekan? Dessa frågor kommer vi att försöka att besvara senare i uppsatsen där vi jämför lämplig litteratur med vår empiri.

Det strukturella perspektivet

Bolman & Deal (2005) beskriver olika organisationsteorier som består av fyra olika perspektiv: det strukturella perspektivet, human resource perspektivet, det politiska perspektivet samt det symboliska perspektivet. Samtliga organisationer innehåller delar av alla dessa olika perspektiv. Om en organisation har för mycket av ett av de fyra perspektiven kan organisationen hamna i obalans och detta kan i sin tur påverka hur organisationen fungerar. Efter att ha samlat in vår empiri har vi valt att fokusera på det strukturella perspektivet. Detta då vi såg en genomgående avsaknad av struktur i form av tydliga handlingsplaner, policys och regler om hur förskolepersonalen på de förskolor vi besökte skulle gå tillväga när det gäller barn som far illa.

Det strukturella perspektivet fokuserar och har sin tro på den formella ordningen och rationalitet som minskar uppkomsten av problem och maximerar utfallet. Perspektivet förespråkar ett mönster av välutvecklade roller och relationer (ibid.). Det strukturella perspektivet har exempelvis vissa grundantaganden:

1. "Organisationer existerar för att man skall kunna uppnå uppställda mål.
2. Organisationer förbättrar effektivitet och utfall genom specialisering och tydlig arbetsfördelning.
3. Lämpliga samordnings- och kontrollformer säkerställer att olika individers och enheters ansträngningar kopplas samman.
4. Organisationer fungerar bäst då rationaliteten ges företräde framför personliga preferenser och yttre tryck.
5. Strukturerna måste utformas på ett sådant sätt att de passar organisationens villkor (exempelvis vad gäller mål teknologi, arbetsstyrka och omgivning).
6. Problem och försämrade prestationer uppstår till följd av strukturella svagheter och kan åtgärdas med hjälp av analys och omstrukturering" (Bolman & Deal 2005:75).

Det strukturella perspektivet fokuserar och studerar arbetets sociala utformning och ser bortom individen. En organisation som lägger för lite vikt på strukturen kan komma att fördela energi samt resurser på fel sätt (ibid.). Ett exempel på detta är att en organisation lägger mycket tid och pengar på att vidareutbilda deras anställda i ett försök att komma åt ett problem som tvärtom har med den sociala utformningen att göra än med de anställdas attityder och färdigheter att göra. Den koppling som vi kommer att göra med hjälp av det strukturella perspektivet i vår analysdel är vikten av att ha god struktur inom en organisation samt tydliga regler och handlingsplaner i situationer där förskolepersonalen är inblandad. Detta för att så långt som möjligt kunna minimera risken för att göra fel, missa eller blanda in eventuella känslor i en anmälningsprocess.

Resultat och Analys

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för vårt insamlade material från våra intervjupersoner som består av sju stycken förskolepersonal. Vi går igenom varje tema för sig i den ordningen vi använder oss av i början av arbetet; *tolkning av anmälningsplikt, hinder vid anmälan* och slutligen *socialtjänstens roll*. Inom varje tema kommer vi att redogöra för vårt resultat och vår analys kring resultatet. Efter redogörelsen av våra teman kommer vi att presentera våra två vinjetter och vår analys kring vinjetternas resultat. För att göra vårt resultat så tydligt som möjligt kommer vi att använda oss av citat från våra intervjuer. Detta för att vi ska kunna möjliggöra en koppling mellan vår empiri och de ovanbeskrivna teoretiska utgångspunkterna.

Intervjupersonerna har arbetat inom förskoleverksamhet mellan 6-20 år. Det var fyra stycken av dem som hade erfarenhet av att de antingen själva, eller att deras avdelning hade gjort en anmälan enligt 14 Kap 1§ SoL. Värt att nämna är att de fyra intervjupersoner som hade erfarenhet av att anmäla arbetade alla inom samma kommun, vilket betyder att ingen i den andra kommunen hade någon erfarenhet alls. Vi vill återigen kommentera att vi har citerat våra intervjupersoner ordagrant. Därav kan meningar vid vissa tillfällen verka ofullständiga.

Översikt över förskolorna

I rutan nedan kommer lite kort information om kopplingen mellan förskolornas uppbyggnad, personalens erfarenhet av anmälningsplikt samt information och undervisning av socialtjänsten angående anmälningsplikt inom förskoleverksamhet.

B1, B2 – Privat förskola. Förskolepersonalen har ingen erfarenhet av att ha gjort en anmälan till socialtjänsten. Endast en liten del av personalgruppen har fått information och undervisning av socialtjänsten angående anmälningsplikten.
B3- Kommunalförskola. Intervjupersonen har aldrig gjort, och har ingen erfarenhet av att kollegor har anmält till socialtjänsten. Förskolepersonalen har aldrig fått någon information och undervisning av socialtjänsten angående anmälningsplikten.
B4, B5- Kommunalförskola. Förskolepersonalen har erfarenhet av att ha gjort anmälningar till socialtjänsten. Förskolepersonalen har fått information och undervisning angående anmälningsplikten.
B6, B7- Privat förskola. Förskolepersonalen har erfarenhet av att ha gjort anmälningar till socialtjänsten. Förskolepersonalen har fått information och undervisning angående anmälningsplikten.

Tolkning av anmälningsplikt

De intervjupersoner vi träffade hade alla en övergripande kunskap kring vad anmälningsplikten innebär. Gemensamt för dem alla var att de tog upp att det som anmälningsplikten handlar om är att de anställda inom förskolan har en skyldighet att anmäla till socialtjänsten om de får en misstanke om att ett barn far illa. Detta oavsett om det är fysiskt eller psykiskt. Vad som däremot skiljde sig åt bland intervjupersonerna var om det i deras anmälningsplikt rörde sig om minsta misstanke som det ordagrant står i lagen eller om de kände sig tvungna att vara åtminstone relativt säkra för att göra en anmälan. Fyra av intervjupersonerna ansåg att de inte behövde vara säkra för att göra en anmälan.

Du ska ju inte ha svaret. Det räcker ju med en misstanke. B6.

Denna intervjuperson har arbetat inom förskolan i 20 år och har nyligen varit på en informationsträff med socialtjänsten gällande anmälningsplikt. Tre av intervjupersonerna ansåg att de behövde vara relativt säkra för att anmäla. En av dessa uttryckte sig på följande sätt:

/.../ har man kommit så långt att man faktiskt gör en anmälan, då är man nog rätt så säker. B1

Därefter uttalar samma intervjuperson följande:

/.../ vi har ju haft många barn där man har haft en liten klump i magen ibland och undrat hur det ska gå för dem, hur de ska ta sig igenom. B1

Intervjupersonen har aldrig varit på någon informationsträff angående anmälningsplikt och beskriver att de inte har någon kontakt med socialtjänsten. Intervjupersonen uttrycker även att de tar reda på information när det behövs.

Så länge du inte har ett behov av det så kan man ju inte uppdatera sig om allt hela tiden utan när man väl behöver det, det är då man får kolla vilka man får kontakta om hur man gör. B1

En av frågorna vi ställde till alla intervjupersoner var om de ansåg att det finns en tydlig gräns när man ska anmäla. Även här gick åsikterna isär. Fyra av intervjupersonerna ansåg att det är svårt att avgöra när de ska anmäla.

/.../ det hänger mycket ihop på de du jobbar ihop med och tolkningar, hur du själv tolkar och hur du själv upplever/.../det är ju en avvägning man gör hela tiden /.../ B5

Tre av intervjupersonerna ansåg att det finns en tydlig gräns.

/.../ den är ju väldigt ledande, den är väldigt tydlig kan man säga, att barn inte får far illa. Är det något som är väldigt självklart så är det klart att man måste anmäla. B6

Av våra sju intervjupersoner hade fyra stycken någon gång gjort en anmälan till socialtjänsten. B3 har arbetat inom förskolan i sex år, personen är utbildad 1- 7 lärare och förskolelärare. Personen har aldrig anmält och har inte heller någon erfarenhet av kollegor som anmält under den tiden personen har arbetat. När vi intervjuar personen angående anmälningsplikt säger B3:

Alltså den kunskapen jag har, som egentligen kanske inte är så stor, jag bara vet att man ska anmäla helt enkelt och jag vet att jag har ögonen öppna, det vet jag. Men sedan. Jag kanske missar en hel massa som man ska titta efter. B3

B1 har arbetat som förskolelärare i över 15 år. Personen har aldrig anmält själv och har heller ingen erfarenhet av att kollegor har anmält under de åren som personen har arbetat.

Anmälningsplikten är aldrig något vi pratar om någonting. Det är inte aktuellt just nu. Nu är det bara nya läroplaner som gäller. Men anmälningsplikt är aldrig något vi pratar om över huvudtaget faktiskt. B1

Anmälningsplikten finns till för att skydda barn som far illa eller riskerar att fara illa. Dock är det föräldrarna som har det yttersta ansvaret för sina barn. En av de viktigaste uppgifterna föräldrar har när det gäller sina barn är att se till att främja barnens hälsa och utveckling (Lundén 2004). De flesta föräldrar har inga problem med att tillgodose sina barn det de behöver. I de fall då föräldrarna av någon anledning inte klarar av att tillgodose barnens behov är där samhället ska gripa in. Här har bland annat förskolepersonalen en viktig roll. Förskolepersonalen har dessutom en lagstiftad skyldighet att anmäla om de misstänker att ett barn far illa (SFS 2001:453). Komplexiteten som uppkommer är att Socialtjänstlagen, och i den bland annat 14 Kap 1§ SoL som behandlar anmälningsplikten, är tolkningsbar då den är en ramlag. Detta leder till att det är möjligt att göra individuella bedömningar. Inom etiken kan det handla om den normativa etiken, att söka efter de giltiga riktlinjer som finns (Fjellström 2006). Vilka är då de rätta riktlinjerna när det handlar om anmälningsplikten hos förskolepersonal?

Det finns ett flertal undersökningar som visar på att personal inom förskolan upplever det som problematiskt när det kommer till att anmäla (Lundén 2004). När förskolepersonal upplever problem vad gäller deras skyldighet att anmäla kan det leda till att barn som är i behov av samhällets hjälp inte får den. Vad är egentligen det rätta svaret på när ett barn far illa? Vet förskolepersonal när de ska göra en anmälan till socialtjänsten? Det är en fråga som enligt intervjupersonerna överlag är rätt så tydlig: när ett barn antingen på ett fysiskt eller

psykiskt sätt far illa har de en skyldighet att anmäla.

Vad gör då en förskolepersonal om det inte är tydligt när ett barn far illa? Majoriteten av våra intervjupersoner anser att det är svårt att avgöra när de ska göra en anmälan.

Utilitarismens grundidé är att en handling rätt och fel beror på dess konsekvenser (Pettit 2004). Hur kan konsekvenser spela in i en analys kring varför förskolepersonal anser det problematiskt vad gäller sin anmälningsplikt kring barn som far illa? En av våra citat som citerats under temat *hinder vid anmälan* beskriver sin rädsla för följderna av en anmälan.

Detta går att koppla samman med konsekventialismen som är en normativ teori. Om vi sätter oss in i att en förskolepersonal handlar utefter vilka konsekvenserna som följer är en möjlig förklaring att de handlar antingen efter vad som gagnar barnet, vad som gagnar dem själva eller vad som gagnar dem båda. Konsekvenserna av en anmälan kan få olika utfall. I vårt område gällande anmälningar och anmälningsplikt så kan ett möjligt utfall bli att en anmälan leder till socialtjänsten anser att anmälan är befogad och de sätter in någon form av åtgärd. Ett annat utfall kan vara att de inte anser att anmälan är befogad, att det som förskolepersonalen har uppmärksammat inte kräver någon åtgärd från socialtjänstens sida.

Anmälningsplikten upplevs för många som betungande vilket ofta leder till att många söker stöd hos arbetskamrater eller arbetsledare (Bengtsson & Svensson 2011). Den osäkerhet som finns i det avseende på om man gör rätt eller fel i ett förhållande till både barnet och dess familj gör att många tvekar på om man ska göra en anmälan eller inte. I många fall kan vi se praxis på förskolor, skolor och fritidshem där avdelningspersonal gör en anmälan direkt till rektor eller arbetsledare i stället för att omedelbart kontakta socialtjänsten (ibid.). Av vårt material kunde vi utläsa att tre av fyra förskolor har som rutin att det alltid är förskolechefen som står för en eventuell anmälan. När flera led av personer involveras i en process kan det medföra komplikationer vid en handläggning. Komplikationerna kan vara att det dröjer innan socialtjänsten får ärendet vilket i sin tur kan vara mycket allvarligt för ett enskilt barn. Att det dröjer kan bero på att rektorerna och arbetsledarna vill försäkra sig innan de gör en anmälan till socialtjänsten (ibid.).

Förskolor kan idag ses som institutioner i vårt samhälle (Svensson et.al 2008). Det finns olika uppfattningar om vad deras uppgifter är, och de kan vara både allmänna förskolor och

privata. Däremot har vi en skollag som reglerar vissa punkter för förskolan (SFS 2010: 800). Bland annat talar skollagen om att ”förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. Verksamheten ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov och utformas så att omsorg, utveckling och lärande blir en helhet. Förskolan ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och förbereda barnen inför fortsatt utbildning.” (ibid. 8 Kap. 2 §).

Förutom skollagen omfattas barn av Socialtjänstlagen, Föräldrabalken och FN:s barnkonvention. Med andra ord har samhället, däribland förskolepersonalen ett stort ansvar att se till att barns ges trygghet och god utveckling. Om det finns misstankar kring att barnet försummas på något sätt har de alltså en skyldighet att vidta åtgärder. Hur ser det då ut på fältet? Lundén (2004) tar i sin avhandling upp att ett arbete med barn som far illa eller riskerar att fara illa är emotionellt påfrestande. Det var som tidigare nämnt bara en av fyra förskolor som hade som rutin att personalen själva stod för anmälan. På de tre andra förskolorna stod rektorn för anmälan. En av förskolepersonalen som ansåg att det mest var relevant att det var dem själva som gjorde anmälan resonerade på följande sätt:

Egentligen tycker jag nog att det är mer rätt att det är upp till varje person, för jag menar, du kan ju ha en förskolechef som aldrig är ute i barngruppen och sedan så är det hon som ska stå för anmälan. Alltså det är ju lite knasigt också på något sätt för då kan ju, alltså du kan ju glida lite som personal /.../B6

Denna intervjuperson anser att det går att ”glida” på andra i arbetslaget och att hoppas att någon annan tar det om det ändå är förskolechefen som gör anmälan. Däremot så tror B6 att det kan hämma personal att våga göra en anmälan, om de själva gör den. Vad som är viktigt att ha i åtanke är att förskolepersonalen har en skyldighet enligt lag att anmäla om de misstänker att de har en anmälan (SFS 2001:453). Detta oavsett om det är de själva som gör anmälan eller om det är förskolechefen som gör den. Det etiska ordet som beskriver att det finns en skyldighet är just ordet plikt (Egidius 2011). Som människa har du en skyldighet att följa de lagar och förordningar som är uppsatta. Ordet plikt kan ses som ”ett måste”, som kan finnas i olika situationer, oavsett vilka konsekvenser som följer och framför allt oberoende av

vilka konsekvenser som följer för en själv (ibid.). Ur ett pliktetiskt perspektiv, och även ur lagenligt perspektiv är en möjlig tolkning att det rätta är att förkasta konsekvenserna som kommer av en handling. Plikten och skyldigheten som förskolepersonalen har går före de konsekvenser som kan komma av en anmälan. Däremot kan pressen som kommer av att ha en plikt finnas båda utanför eller inom varje människa (ibid.). Vad som följer av plikten är alltså att vi ska agera på ett speciellt sätt eller enligt en uppsatt princip, även om plikten kan komma i strid med egna intressen och åsikter.

Hinder vid anmälan

Det var ingen av intervjupersonerna som kunde ge några konkreta förslag på omständigheter som kunde påverka om en anmälan skulle göras eller inte. Däremot kunde de identifiera faktorer som spelar in vid en eventuell anmälan.

Det kanske är en längre process om man har en bra relation och snabbare process om man inte har det. B1

De flesta av intervjupersonerna uttryckte att de känslor som finns inblandade vid en eventuell anmälan är rädsla, oro och ångest. Känslorna uppkom bland annat när de kände en osäkerhet till om en anmälan är korrekt eller inte.

/.../ om du inte är hundra säker så kör du igång någonting för en hel familj, men om du inte anmäler och det sedan hade varit säkert så är det då kanske fortfarande ett barn som är lidande/.../ det är ju mycket det här, just för att man inte ska starta något man inte är helt säker på för det är ju ett stort arbete man kör igång för många. Därför är man ju väldigt osäker, när är det dags? B3

En annan intervjuperson uttryckte att det finns en oro över en anmälan och vad som skulle hända sedan, om de har gjort rätt och vad som skulle hända med barnet vid en anmälan.

Det är lättare men hemskare om de kommer med blåmärken för då är det så tydligt, men allt det där andra är jättesvårt. B1

Denna intervjuperson var en av de som ansåg att de måste vara relativt säkra för att göra en anmälan. Generellt var det osäkerheten för att starta igång någonting som senare visar sig vara fel som är den största oron bland intervjupersonerna. De flesta av intervjupersonerna beskriver även oron som kommer efter en anmälan, en oro bland annat för hur föräldrarna ska bemöta dem. Detta gäller inte bara de inblandade föräldrarna utan även föräldrar till andra barn på förskolan. En intervjuperson tar exempelvis upp att rykten kan gå bland andra föräldrar vilket kan skapa ångest hos den som anmält. Även rädslor för följderna av en anmälan uttrycks av de flesta intervjupersoner.

Även om detta är mitt yrke så blir det ju ändå jag som person som blir drabbad och kanske blir kallad på rättegång/.../ B6

Två faktorer som ofta finns hos förskolepersonal är överväganden och bedömningar för framtida konsekvenser (Lindelöw & Olsson 1991). Många ser det som en stort steg att göra en anmälan, just för att det handlar om att göra ett moraliskt övervägande. Vad blir konsekvenserna av en anmälan? Majoriteten av intervjupersonerna har yttrat att det är barnets bästa som är i främsta rummet. En av dem uttryckte sig på följande sätt:

Man brukar alltid tänka på barnets säkerhet först och främst/.../ B4

Ändå kan rädslan för vad en anmälan konsekvenser blir hämma förskolepersonal. Hur ska vi som utomstående kunna förstå detta?

En professionell förskolepersonal bör göra en etisk övervägning (Olivestam & Thorsèn 2008). Vad blir konsekvenserna av en eventuell anmälan? Målet är att uppnå så goda konsekvenser som möjligt enligt konsekvensetikern (ibid.). Hur uppnås då dessa? I en konsekvensetisk resonemangsmodell kopplat till våra intervjupersoner kan det leda till att intervjupersonerna prövar sina beslut om hur de ska handla utifrån om handlandet får positiva eller negativa konsekvenser (ibid.). Det som är minst lika viktigt är också att överväga vem konsekvenserna drabbar mest? Ska det handla om att det bäst ska gynna förskolepersonalen, för att de inte ska kunna anklagas för att ha gjort en felaktig bedömning? Om så är fallet går det att härleda till den etiska egoismen, att en persons handling ska leda till goda

konsekvenser endast för en själv (ibid.). Vad väger då tyngst? Enligt barnkonventionen ska barnets bästa vara i främsta rummet (Unicef 2011). Ingen av förskolepersonalen uttryckte något konkret som skulle kunna härledas till att de tänkte på vad konsekvenserna kunde göra för dem själva och att dessa konsekvenser skulle gå före ett beslut som skulle kunna leda till att de missar en anmälan. Däremot går det att möjliggöra att deras oro för att göra fel, och att det ofta är osäkerheten som påverkar en eventuell anmälan som ligger till grund för att anmälningar inte görs i den utsträckning som den kanske borde. Enligt Ekelund och Dahlf (2009) missas det eller avstås att anmäla i fler än hälften av alla de gånger som barn far illa. Författarna redogör även för flera punkter där bland annat förskolepersonal fick ge sina teorier till varför det missas eller varför de avstår från att anmäla från barnomsorgens sida. Några av dessa var:

- De vill undvika att få ett rykte bland andra att de är ett dagis som gör anmälningar.
- De vill ingripa och försöka att lösa problemen på förskolan.
- De har tankar kring att en anmälan skulle göra hela processen värre. Att koppla in socialtjänsten skulle göra saker komplicerat (ibid.).

Även Olsson (2009) tar upp att det avstås från att göra en anmälan. Enligt Olsson (ibid.) finns det, trots att Socialtjänstlagen bland annat skärptes år 1998 och 2003, ett stort mörkertal. Författaren tar upp att forskning redovisar att skola och förskola endast anmäler i 30 – 40 procent av alla de gånger då de är anmälningsskyldiga. Enligt Olsson (2009) finns det flera förklaringar till varför. Några av dessa var:

- Dålig kunskap om vad nu varande lagstiftning säger.
- Osäkerhet och rädsla för vad personalen ser och hur deras uppfattning ska tolkas.
- Brister i rutiner, arbetsledning och internt stöd innan en anmälning, vid en eventuell anmälning och efter en anmälning.
- Dålig kunskap om och liten tillit till socialtjänsten.
- Dålig samverkan mellan förskola och socialtjänst.

Johannesson och Karlsson (1997) presenterar även tre olika lojaliteter, tre olika etiska system som en förskolepersonal kan mötas av och ta hänsyn till. Enligt författarna ska de tre

systemen gå in i varandra och ses som en helhet. Johannesson och Karlsson (ibid.) har beskrivit processen med en trappa över de tre olika systemen och trappan kan ses som en vägledning för att personalen inte ska stanna i något av de olika trappstegen. Det första trappsteget innefattar att förskolepersonalen ska utveckla förvaltningsetiken på arbetsplatsen. Här kan det juridiska ansvaret räknas in så som lagar, regler och förordningar. Förvaltningsetiken är den mest allmänna och det är inte vanligt att förskolepersonalen fastnar här. Istället ligger den till grund för hur professionsetiken, som är trappsteg två, utvecklas (ibid.). Det trappsteget med professionsetiken utgår från verksamhetens utformade riktlinjer och mål. Då förvaltningsetiken med lagar och förordningar som stadga är grunden för professionsetiken minskar risken för att det slutliga trappsteget, egenetiken, alltså att vara lojal mot sin privata värdegrund. Detta trappsteg syftar till hur förskolepersonalen bemöter barnen och deras anhöriga. Det som författarna anser att förskolepersonalen ska sträva efter är balansen, att egenetiken utvecklas med en stabil och godkänd bas (ibid.). Vad som kan uppstå, som även Johannesson och Karlsson (ibid.) tar upp är att om en förskolepersonal lägger för mycket fokus på sin egenetik, på att vara lojal mot sin privata värdegrund så uppkommer risken att de förkastar den professionella yrkesetiken och förvaltningsetiken och istället utgår från sina egna värderingar. Detsamma gäller om förskolepersonalen väljer att bara utgå från någon av de andra två etikerna.

Socialtjänstens roll

Varje förskola har tillgänglighet till frågor, råd och stöd ifrån socialtjänsten vid en eventuell misstanke om att ett barn far illa. Denna kontakt kan man även ta genom att endast berätta händelsen och be socialtjänsten om råd och stöd om hur man ska gå vidare eller inte i det specifika fallet (Ekelund & Dahlöf 2009). För att få mer information och undervisning om anmälningsplikten av socialtjänsten måste förskolan själv ta kontakt med socialtjänsten. Den information som socialtjänsten ger vid dessa undervisningstillfällen är enligt de intervjupersoner som varit på ett utbildningstillfälle vad anmälningsplikten innebär, att det endast krävs en misstanke vid en anmälan samt hur en anmälningsprocess går till. Från våra intervjuer framkom att inte alla förskolor känner till att de har tillgång till informations- och undervisningstillfällen och har därför inte tagit kontakt med socialtjänsten. Av de fyra förskolor som vi besökte var det två som hade fått information av socialtjänsten om anmälningsplikten. Dessa två låg inte i samma kommun. Vid frågan om intervjupersonerna

kände till tillgängligheten av frågor, råd och stöd till socialtjänsten vid en misstanke om att ett barn far illa svarade en intervjuperson:

Nej det vet jag inte/.../ alltså det enda jag kan säga är väl egentligen att vi borde veta mer/.../ man kanske ändå bara vill uppdatera sig eller någonting så är det ju ett jättebra komplement och det är ju jättebra att ha den informationen. Så därför känner jag som att vi nog inte har så bra information. För det är ju också så att, tror jag, att då händer ingenting, det händer ingenting, det händer ingenting, det händer ingenting, alltså då lägger man det lite, för att det, man kanske inte tänker mycket på det, man tänker inte på att man kanske har bristande information när det gäller sådana här grejer och så en dag kanske det smäller. B3

En annan förskola skickade några av sina anställda på en informations- och undervisningsdag om anmälningsplikt som gavs av socialtjänsten. Meningen var att de som gick på informationsdagen skulle föra informationen vidare till sina kollegor om vad som hade sagts. B1 var en av de anställda som inte deltog på informationsdagen av socialtjänsten.

Tillgängligheten till socialtjänsten beskrev B1 på följande sätt:

Jag vet inte. Men det förmodar jag, att man måste kunna ringa någon socialsekreterare eller jag vet faktiskt inte. Just kring anmälningsplikt har vi inte behövt det så jag vet faktiskt inte. B1

B1 berättade att ingen av dem som varit på informationstillfället från B1 förskola fört informationen vidare. B2 som arbetar inom samma förskola som B1 deltog på informations- och undersviningstillfället av socialtjänsten och svarade:

Ja, nu har vi som sagt inte ringt dem, men jag har bara tagit förgivet att det finns någon där som svarar. Jag har en kollega som eller en kompis som är lärare och hon hade ringt och fått svar direkt och sådär. B2

B7 har precis haft en kollega som har varit på en informations- och undervisningsdag om anmälningsplikten som givits av socialtjänsten. När vi frågade B7 om personen skulle tveka på att ringa och fråga socialtjänsten vid en eventuell osäkerhet svarar B7 att personen skulle vända sig till socialtjänsten. När vi sedan frågade om B7 hade tvekat på att ringa innan de hade fått en personlig kontakt med socialtjänsten efter informations- och undervisningsdagen svarar B7:

Ja, det tror jag faktiskt. För det jag kände direkt när vi fick det här var att det var bra, då kan jag ringa utan att känna mig bekymrad och utan att... ja. Personligen för mig så tyckte jag att det blev lättare att få lite mer insyn i deras och vilka dem är och så. B7

B4 arbetar på en förskola som många gånger har kontaktat socialtjänsten för råd och stöd vid en anmälan. När vi frågar B4 vad det har betytt för denne att kunna kontakta socialtjänsten vid osäkerhet vid en anmälan säger denne:

/.../ det har fungerat bra och de har ju vart här från början när vi startade upp här, liksom för att, med personalen och så och få det att funka. Så det är ju både för att hjälpa barnen och för att hjälpa personalen att gå vidare i vad man ska göra om det är något speciellt problem /.../ jag tycker att det fungerar som ett väldigt stöd för oss /.../ sen tycker jag att det är bra att kunna bolla olika saker med dem. B4

Av de fyra förskolor vi har med i denna studie var det två stycken som hade haft någon personal som hade varit på en undervisnings- och informationsdag om anmälningsplikt som givits av socialtjänsten. Denna personal som deltog vid detta tillfälle skulle enligt intervjupersonerna förmedla vidare denna information till sina kollegor. Dock fick vi reda på att informationen av socialtjänsten angående anmälningsplikten inte förts vidare i det fall där inte alla från förskolan deltagit. I de fall där någon från förskolan deltagit i undervisningen av socialtjänsten ägde dessa undervisningstillfällen rum för ett år sedan för den ena förskolan och för två månader sedan för den andra förskolan. En av de fyra förskolorna har aldrig haft något undervisnings- och intervjutillfälle. Samma förskola känner inte heller till

tillgängligheten av frågor, råd och stöd som finns att få av socialtjänsten för förskolepersonal som känner sig osäkra vid en eventuell misstanke om att ett barn far illa. Vi kunde se en direkt koppling mellan de intervjupersonerna som kände till de råd och stöd som fanns att hämta ifrån socialtjänsten, att de var mer uppdaterade, säkra och hade den information som behövdes för att gå vidare och få hjälp vid en eventuell misstanke om att ett barn far illa. Dessa intervjupersoner var även de som kände till att det endast krävs minsta misstanke för att göra en anmälan till socialtjänsten om att ett barn far illa. Förutom att dessa intervjupersoner hade mer kunskap om anmälningsplikten överlag och att de kände till tillgängligheten av råd, frågor och stöd från socialtjänsten var det dessa intervjupersoner som hade erfarenhet av att ha gjort anmälningar till socialtjänsten om att ett barn far illa.

Den andra direkta kopplingen vi kunde se var det motsatta, de intervjupersoner som inte hade fått undervisning och information av socialtjänsten angående anmälningsplikt eller kände till tillgängligheten av frågor, råd och stöd, hade aldrig gjort en anmälan och de hade ingen erfarenhet av kollegor som gjort någon anmälan. Dessa intervjupersoner visade även att de behövde vara relativt säkra för att göra en anmälan till socialtjänsten om att ett barn far illa.

När osäkerhet råder och inte minst i svåra beslut som har med anmälningsplikten att göra har vi sett att intervjupersonerna sökte stöd hos kollegor och arbetsledare. Detta är dock ett problem som kan leda till att många misstankar fallerar och pratas bort med kollegor. Beslut som fattas i grupp innehåller en problematik av faktorer som spelar in och kan visa sig ha betydelse i utfallet om det blir en anmälan eller inte (Lundén 2004). Dessa faktorer bygger på huruvida deltagarna har god kunskap i en problematisk situation eller inte. Kollegernas stöd och betydelse var för samtliga intervjupersoner mycket viktig vid en eventuell misstanke om att ett barn far illa. Samtliga av intervjupersonerna uppgav att de först skulle samtala med kollegor samt rektorn eller arbetsledaren. Detta är förståeligt då osäkerhet kan råda och förskolepersonal kan vilja få ett förtydligande och bekräftelse av andra som eventuellt har sett eller uppmärksammat samma händelse. Det är vid dessa tillfällen då personal samtalar med sina kollegor eller arbetsledare som misstankar antingen fallerar och skjuts undan eller uppmärksammas (Bengtsson & Svensson 2011). Det är viktigt att inte endast samtala och söka stöd hos kollegor och arbetsledare utan att även söka stöd hos socialtjänsten. Av socialtjänsten kan förskolepersonal få råd och stöd av personer som besitter den kunskap som

behövs för att bedöma om en misstanke ska leda till en anmälan eller inte. Dock har vi fått insikt om att inte alla av våra intervjupersoner kände till de råd och stöd som de kan få av socialtjänsten. Vi har sett att det är tydligt att viss struktur saknas så som tydliga handlingsplaner och rutiner vid anmälningsplikt inom de förskolorna som vi har besökt. Vissa intervjupersoner hade god insikt om hur de ska gå tillväga vid en misstanke om att ett barn far illa medan andra intervjupersoner inte kände till de råd och stöd de kan få av socialtjänsten.

”Formella regler som begränsar individens handlingsutrymme kan betunga och leda till apati, frånvaro och motstånd men bidrar också till att skapa förutsägbarhet, likformighet och pålitlighet. Om vi lämnade åt individen att på egen hand bestämma över produktkrav, flygplansunderhåll, hotellstädning och fängelsestraff skulle vi snabbt få stora problem med kvalitet och rättvisa” (Bolman & Deal 2005:80).

Regler inom en organisation leder till att situationer av samma typ hanteras på ett enhetligt sätt och att man därmed minskar utrymmet för partikularism (ibid.). Detta betyder att man minimerar risken för att personliga eller politiska krafter kommer i vägen för organisationens mål. Bland de förskolepersonal som vi träffade och intervjuade såg det olika ut vad gäller kunskap och praxis vid anmälningsplikt. Om samtliga förskolor i Sverige hade en tydligare struktur inom anmälningspliktfrågan genom att ha en tydlig handlingsplan och som policy att alltid kontakta socialtjänsten då det finns en misstanke om att ett barn far illa, kan det skapa en möjlighet att minska den osäkerhet som kan finns inom förskoleverksamheter idag. Detta inte minst för att minska risken för att en anmälan inte blir av, men även för att förskolepersonalen ska känna sig mer trygga i sin roll samt att de får det stöd och råd som den enskilde kan behöva vid eventuell osäkerhet. Genom detta uppkommer möjligheten att de som arbetar inom förskoleverksamheten inte behöver känna sig tvungna att vara säkra på sin misstanke utan istället endast utgå från minsta misstanke och sedan rådfråga socialtjänsten om och hur man ska gå vidare i det enskilda fallet.

Sammanställning av vinjetter

Vid våra intervjutillfällen fick samtliga intervjupersoner läsa och ta del av två stycken olika vinjetter (se bilaga 2). Vinjetterna innehåller två olika berättelser och situationer som de olika

intervjupersonerna skulle sätta sig in i för att sedan berätta hur de själva skulle ha agerat vid dessa två olika tillfällen. Genom dessa sammanställningar av de två vinjetterna om Peter och Fattima ville vi jämföra de kommentarer vi fått in av våra intervjupersoner. Detta utan att värdera vilket handlande som vore rätt och fel inom de olika situationerna i vinjetterna.

Vinjett 1, Peter

Det fanns många spekulationer och funderingar om situationen med Peter. Ett tema som kom upp inom samtliga intervjuer var att bekanta hämtade Peter. Detta var något som inte alla intervjupersoner var överens om. B1 och B2 arbetar inom samma förskola och svarade så här angående hämtningen av bekanta:

Alltså först och främst får man ju inte lämna ut barn till någon annan utan att man har kontaktat föräldrarna och de har gett sitt tillstånd. B1

/.../ samtidigt är det ju jättesvårt och gå på en sådan sak som att hämta olika eller lämna, det har man ju liksom rätt, skicka olika människor att hämta det kan ju självklart vara en oro för barnet men det är ingenting vi kan säga någonting om /.../ B2

Något som även kom upp under samtliga intervjuer var även synen på Peters pappa och misstanken om alkohol. Detta var även något som skapade olika åsikter och syn på hur man skulle agerat vid denna situation då Peters pappa luktar alkohol. Intervjuperson B6 säger:

Och sedan hade jag pratat med pappan och då också pratat med honom angående att han luktar alkohol. Och sedan gått vidare med en anmälan. För där är ju många tecken på att det är något som inte stämmer med både hans lekar och hans uttryck och hans oro och att pappan då luktar alkohol när han hämtar honom. B6

Annars så kan man väl inte hindra föräldrarna till att dricka liksom. /.../
Det är ju helt klart så att Peters pappa dricker eftersom han luktar alkohol och Peter vet mycket om alkohol så är det ju inte. Svårare än så. B5

Cecilia Keren - Andreasson
Magdalena Patetsos
SOPA63
Socialhögskolan, Lunds Universitet

Då vi märkte att B5 var lite osäker frågade vi om intervjupersonen ansåg att vinjetten om Peter var svår. B5 svarade:

Ja därför att det är mer pappan som mår dåligt egentligen det blir ju i förlängningen Peter men jag vet inte om han, det känns ju som Peter har ju andra i sin omgivning också. B5

Tre av intervjupersonerna hade gjort en anmälan till socialtjänsten i Peters fall, fyra av intervjupersonerna hade först försökt att samtal med Peters pappa om situationen för att sedan göra en bedömning om de skulle göra en anmälan eller inte. Fem utav sju intervjupersoner tyckte att vinjett nummer ett om Peter var tydligare och mer allvarlig än vinjett nummer två om Fattima.

Vinjett 2, Fattima

I vinjetten om Fattima var funderingarna mer splittrade än i vinjetten om Peter. Antingen ansåg intervjupersonerna att Fattimas fall var direkt vanvård och att de direkt hade gjort en anmälan eller så ansåg intervjupersonerna att Fattimas fall tillhörde en del av vardagen och att Fattimas situation inte var så anmärkningsvärd. B2 som har arbetat på sin förskola i 10 år har aldrig gjort en anmälan och har inte heller någon erfarenhet av att sina kollegor har anmält säger så här:

Tvåan kan jag ju känna att det här har man ju varit med om och är. /.../
samtidigt är det svårt att veta, de lider inte av det, alltså det får väl vara föräldrarnas val även om man själv kan tycka att det ser väldigt tråkigt ut, och har man kläder på sig så värmer de ju även om de är lite smutsiga. /.../
B2

När vi frågade om situationen med Fattima var något som B2 skulle vilja prata med Fattimas föräldrar om svarar B2 att hon inte fann det nödvändigt. Två andra intervjupersoner kommenterar vinjetten om Fattima på följande sätt:

Där hade man ju först och främst tagit ett rejält snack med föräldrarna men det verkar ju redan ha gjorts här... det kan ju jag tycka är lite vanvård när man inte tar kontakt med läkaren om det är något speciellt och man hade nog tagit kontakt med föräldrarna och tagit ett möte med dem i första hand. /.../ jag tror faktiskt också att det här hade blivit en anmälan. För just lite vanvård att man inte tagit henne till doktorn och just att man säger att man inte älskar henne om man säger si och så också det är lite konstigt beteende. B4

Där hade jag ju först haft mycket samtal med föräldrarna kring, kring hur hon är, att hon, att kläderna är smutsiga och att hon inte bytas och att hon, utgått från hennes. Vad är hennes, barnets bästa här och samtalt med föräldrarna och genom de samtalen, beroende på vad det har lett till. B6

Av sju intervjupersoner tyckte två att vinjetten om Fattima var mer tydlig och mer allvarlig än vinjett nummer ett om Peter. En av sju intervjupersoner hade varken samtalat med föräldrarna om Fattimas situation eller gått vidare med en anmälan. Fem av sju intervjupersoner hade samtalat med föräldrarna om Fattimas situation och två av dessa fem hade även kontaktat socialtjänsten för att fråga dem om råd och stöd i denna situation. En av sju intervjupersoner hade inte samtalat med föräldrarna utan direkt kontaktat socialtjänsten för att få råd och stöd i denna situation. Majoriteten av de intervjupersoner som skulle ha samtalat med Fattimas föräldrar och eventuellt ha kontaktat socialtjänsten för att rådfråga om denna situation var de intervjupersoner som tidigare tagit del av ett undervisnings- och informationstillfälle av socialtjänsten.

Lundén (2004) belyser en studie som innehåller olika vinjetter. Studien visar på två faktorer som bidrar till att ett ärende anmäls. Den första faktorn hade med ärendets karaktär att göra, vilken allvarlighetsgrad och om de inblandade definierar situationen som ett övergrepp. Detta var något som samtliga intervjupersoner påpekade var av vikt för en anmälan. Om det handlade om ett övergrepp och speciellt ett sexuellt övergrepp så hade intervjupersonerna anmält direkt. Under intervjutillfällena ville majoriteten av intervjupersonerna veta vilken kategori vi syftade på, om det handlade om incest, övergrepp eller smutsiga kläder. Den

andra faktorn som bidrar till om ärenden anmäls är huruvida den som anmäler tror att anmälan skulle bidra till att barnet och familjen fick det bättre (ibid.). Detta är även en diskussion som fanns med i våra vinjetter hos intervjupersonerna. I vinjetten om Fattima var det exempelvis mycket skilda åsikter, allt från att intervjupersonerna inte skulle samtala med föräldrarna för att intervjupersonerna ansåg situationen som vanligt förekommande till att intervjupersonerna skulle gjort en anmälan om vanvård till socialtjänsten. Intervjuperson B7 säger om Fattima:

Annars frågor behöver ni hjälp just med den här biten så får vi försöka leta reda på det och se till att de får den hjälpen. B7

B7 är den enda av intervjupersonerna som nämner att svåra situationer för barn kan bero på familjens ekonomi. B7 har tagit kontakt med socialtjänsten och ser denna myndighet som en resurs för att stötta familjer med olika problem. B7 arbetar på en förskola som känner till de råd och stöd som förskolepersonalen kan få av socialtjänsten. För de andra intervjupersonerna som inte hade anmält och som inte kände till de råd och stöd de kan få av socialtjänsten är det tydligt att de letar efter starkare karaktäristiska drag i en situation. Sexuella övergrepp, incest och misshandel ansågs vara typiska fall för en anmälan medan situationer där familjer har ekonomiska bekymmer inte var något som intervjupersonerna uttryckte som en typisk anmälningssituation. Är inte ekonomiska bekymmer en faktor som kan leda till att ett barn inte får sina behov tillgodosedda i ett längre skede? En möjlig aspekt för att kunna belysa att även ekonomiska bekymmer är att anse som ett typiskt fall för att anmäla till socialtjänsten är att förskolepersonal faktiskt bör ha fått den informationen vid ett undervisningstillfälle. På så sätt uppkommer möjligheten att fler förskolepersonal ges kunskap om även de mindre karaktäristiska fallen.

I vinjetten om Peter är berättelsen mer karaktäristisk stark för majoriteten av intervjupersonerna. Anledningen till detta ansåg intervjupersonerna var att Peters pappa luktade alkohol. Detta är något som gör situationen mer tydlig och påtaglig för intervjupersonerna då det är en situation som de kan ”peka ut” som ett problem som inte är acceptabelt. En problematik som innefattar missbruk är mer tydlig för majoriteten av våra

intervjupersoner. Trots detta säger inte alla intervjupersoner att de skulle gjort en anmälan i Peters fall.

Som vinjetterna visar finns det en oenighet kring anmälningsplikten och komplexiteten kring vilket av förskolepersonalens resonemang som är det rätta. Vad som även går att utläsa är att det finns ett dilemma angående professioner som innefattas av anmälningsplikten. Det är den motsättning som existerar kring vad som är det rätta valet i en situation. I vissa fall kan en anmälan framstå som självklar och naturlig medan det kan uppstå situationer där personal kan komma att hamna i konflikter som består av invecklade etiska samt juridiska överväganden (Bengtsson & Svensson 2011). ”Å ena sidan kräver vi att tjänstemännen ska vara etiskt autonoma, lyhörda och flexibla. Å andra sidan vill vi att de ska vara neutrala, lojala och tekniskt kompetenta” (Agevall & Jenner 2008: 99). Detta är ett dilemma som vi har sett hos våra intervjupersoner och som även Agevall och Jenner (ibid.) ser som en svårighet för tjänstemän som innefattas av anmälningsplikten. Skulle det vara bättre om tjänstemännen endast arbetade efter strikta regler och policys utan att ha i åtanke att etiska dilemman kan uppstå? En sådan tjänsteman skulle uppfattas som omänsklig, okänslig, stelbent och lydlig (ibid.). Det som är möjligt att fundera över är om det är bättre med en tjänsteman som är mer flexibel, rent mänsklig och situationsinriktad? Denna tjänsteman skulle kunna bidra med olikhet inför lagen, breda policylinjer, brist på koordinering samt olydnad gentemot de politiska direktiv som vi har i landet (ibid.). Det här dilemman kan upplevas som påtagligt och svårt och det brukar benämnas den offentliga verksamhetens dialektik. (ibid.). Med detta menas den problematik som finns i att söka en viss balans mellan att vara opartisk och strikt regeltillämpad till att ha medkänsla och att vara flexibel i sin arbetsroll. Samtliga som arbetar inom offentlig förvaltning kommer i kontakt med denna problematik. Så hur ska man gå tillväga?

Att göra rätt bedömning är starkt knutet till yrkeskompetens, profession, kunskap samt organisering av arbetet. En situation som en kvalificerad yrkesperson ställs inför kräver av personen en förmåga att kunna se saker och ting i olika synvinklar tillsammans med gedigen kunskap och kompetens i ämnet (Egidius 2011). Vi har sett många exempel genom våra intervjupersoner där det inte finns en tydlig kunskap om anmälningsplikten och inte heller en direkt organisering i handlingsutförandet. Majoriteten av våra intervjupersoner svarar att de

känner till anmälningsplikten men att de inte riktigt kommer ihåg vart de fick den informationen ifrån. De övriga intervjupersonerna hävdade att anmälningsplikten är någonting som de frekvent samtalar kring och lär sig mer om när de börjar på en ny arbetsplats. När en situation om att ett barn far illa uppkommer så tar de reda på vad de ska göra i det specifika fallet. Svårigheten som kan uppkomma när förskolan har sådana rutiner är hur förskolepersonalen ska kunna veta vad de ska söka efter. Om förskolepersonalen inte vet det, hur ska de då kunna finna problematiken kring barnets situation?

Det finns även en etisk problematik inom denna professionsgrupp. Ett exempel på en etisk problematik är att förskolepersonalen anser sig känna barnets föräldrar väl och att de inte vill orsaka någon skada och splittring i familjen, samt att förskolepersonalens egna känslor tar över och förmildrar en eventuell misstanke. Det krävs en viss yrkesskicklighet för att kunna balansera professionalism med etik (ibid). Denna balansering sker på olika sätt inom olika arbetsgrupper men principen är ofta den samma. Den är att så långt som möjligt sköta det man ska inom arbetet och inte blanda in oväsentliga former av kontakt i yrkesarbetet (ibid.). Det är viktigt för professioner med anmälningsplikt, och inte minst då förskolepersonal, att så långt som möjligt se till barnets bästa genom att förhålla sig professionellt i sitt arbete. För att upprätthålla detta är det viktigt att påminna sig om att man bedriver ett professionellt yrkesmässigt arbete som innefattar uppgifter och ansvar.

Personbundna faktorer som påverkar om en anmälning görs är om anmälaren har tränats att identifiera barn som far illa tillsammans med en hög utbildning, lång arbetslivserfarenhet samt har egna barn (Sundell & Egelund 2007). Vikten av att ha tränats och undervisats i att identifiera barn som far illa är stor. Detta såg vi inte minst hos våra intervjupersoner där de som hade fått träning och undervisning av socialtjänsten kände sig mer säkra i sin roll och i situationer där de inte kände sig säkra kände till tillgängligheten av råd, frågor och stöd som finns att hämta hos socialtjänsten. Genom att kontinuerligt få ta del av denna undervisnings- och informationsdag av socialtjänsten skulle detta kunna bidra till en påminnelse om att det är viktigt att förhålla sig professionellt som förskolepersonal och hur förskolepersonalen kan få hjälp vid etiskt svåra situationer.

Avslutande diskussion

I vår uppsats har vi undersökt hur förskolepersonal tolkar sin anmälningsskyldighet när de misstänker att ett barn far illa. Vår ambition från första början var att ta reda på hur verksamma på fältet ser på anmälningsskyldigheten och vilka faktorer som spelar in för att göra en anmälan respektive att inte göra en anmälan. Av vårt insamlade material från våra sju intervjuer har vi sedan kodat genom fyra teman. Dessa är: tolkning av anmälningsskyldighet, hinder vid anmälan, kunskap & erfarenhet och socialtjänstens roll. Ur våra intervjuer och med hjälp av våra teman har vi kunnat utläsa och skapa förståelse kring varför förskolepersonalen anser sin anmälningsskyldighet som komplex och i vissa fall väldigt svårtolkad.

När vi började vårt arbete för att samla in information var vi medvetna om att undersökningsområdet skulle vara komplext. Detta dels för att det handlar om människor vilket ofta är komplicerat och dels för att det handlar om förskolepersonal som är skyldiga att ta till åtgärder som kan leda till drastiska konsekvenser för de inblandade. En anmälan till socialtjänsten om att ett barn misstänks fara illa klingar sällan positivt och det krävs både mod och styrka för att göra en. Det har vi fått svar på inte minst från våra intervjupersoner.

Vår undersökning visar på att förskolepersonal ute på förskolor är unika individer med egna tolkningar och framför allt att deras kunskap kring hur anmälningsskyldigheten vad gäller barn som misstänks fara illa varierar. Personlighet och egna erfarenheter speglar deras agerande och tolkning, inte minst vad som egentligen är ett barn som far illa. Det är möjligt att förstå att ingen förskolepersonal är den andra lik, men ska det kunna skilja när det handlar om tolkningen kring när ett barn far illa eller inte? Olsson (2009) anser att en anmälan ska göras oavsett om förskolepersonalen anser sig vara säker på sin anmälan eller om de är osäkra och anser att de har ett svårtolkat fall. Därefter är det upp till socialtjänsten att ta ställning till om de behöver öppna en utredning eller inte. Ändå ansåg tre av våra intervjupersoner att de behövde vara åtminstone relativt säkra innan de skulle göra en anmälan. Går det att se ett samband mellan osäkerheten och underlåtenheten bland förskolepersonalen att göra en anmälan? Det anser vi är svårt att göra. Det som kan vara möjligt att utläsa är att den etiska biten hela tiden kommer att ställa till det för förskolepersonalen. Det som går att fundera över är om det är hårdhudad förskolepersonal vi vill lämna våra barn hos, som bortser från de etiska dilemman som kan uppstå. Vi har fått empiri på att etiska dilemman ofta uppkommer

och då är det förmodligen inte idealt att mötas av förskolepersonal som inte reflekterar över vad som är det ”rätta handlandet”. Samtidigt är det förmodligen inte heller idealt att lämna våra barn hos förskolepersonal som inte vågar agera. Hur går det att finna en balans?

Att göra en anmälan och sätta igång en process gentemot en familj är svårt och det är ingenting som våra intervjupersoner visar prov på att göra för jämnan. Vad vi har förstått efter vår undersökning är att konsekvenserna av en anmälan faktiskt spelar roll. Det kanske inte avgör om det görs en anmälan eller inte, men konsekvenserna kan i vissa fall avgöra hur lång tid det tar innan en anmälan görs. Det som är intressant och som vi har funderat mycket på är vad som väger tyngt; konsekvenserna eller plikten? Alla intervjupersoner tar uteslutande upp att det är barnets bästa som står i fokus. Ändå har vi mött intervjupersoner som väljer att avvakta av rädsla för att göra fel. Vi ser här en motstridighet. Om det är till barnets bästa att de skyddas, hur kan då intervjupersonerna avvakta och tänka på vad en eventuell anmälan skulle få för konsekvenser? Det tankesättet sätter inte barnet i främsta rummet. Varför denna motstridighet uppstår fann vi inte något slutgiltigt svar på.

Att göra en anmälan har både en positiv och en negativ aspekt. Ur Socialstyrelsens rapport om anmälningskyldighet om missförhållanden som rör barn från 2004 så klargör de att föräldrar har ett föräldraansvar enligt Föräldrabalken. Finns det situationer då föräldrarna inte klarar av att ta sitt ansvar och inte kan tillgodose sina barn det de behöver finns Socialtjänsten där som support. Problemet som vi har sett i vårt material från våra intervjuer är som sagt att viss förskolepersonal endast vidtar åtgärder om de ser starka tecken på att ett barn missgynnas. För många som arbetar inom förskoleverksamheten krävs det alltså starka kategoriska tecken för att göra en anmälan. Fall som tydligt visar på sexuella övergrepp, incest eller misshandel är situationer som våra intervjupersoner identifierar som typiska fall för att göra en anmälan. När situationer innehåller problematik och inte är lika konkreta om de kommer att leda till en anmälan eller inte minskar sannolikheten för att personal kommer att göra en anmälan (Lundén 2004). I flera av våra intervjuer beskrev förskolepersonalen barn som far illa att det innefattar fysiskt och psykiskt våld och att det ofta är lättare att uppmärksamma barn som blir utsatta för fysiska övergrepp. Enligt Socialstyrelsens rapport (2004) är det dock inte så det behöver te sig. Som rapporten belyser måste tecken på att barn far illa inte nödvändigtvis vara allvarliga. Det som är viktigt att inse är vikten av att varje

problem måste uppmärksammas så att barnen och deras familjer kan få hjälp så tidigt som möjligt. Socialtjänsten måste få kännedom om fall där det finns anledning undersöka om ett barn skyddas och om deras behov tillgodoses eller inte. Det gäller alltså även om det ”bara” är en misstanke och det gäller dessutom genast, som det står skrivet i lagen.

Bengtsson och Svensson (2011) anser att personal måste tänka att de anmäler för barnets skull och inte mot familjen. Det vi märkte från våra intervjupersoner var att de upplevde en rädsla inför att möta föräldrar som de hade misstankar om eller hade anmält. Flera av intervjupersonerna uttryckte att de vid en misstanke inte sällan avvaktade för att kunna göra fler observationer som kunde styrka eller avstyrka en misstanke. Vi har genom hela vår skrivperiod funderat på varför det kan komma sig och framför allt vad som kan göras för att det ska kunna bli mer tydligt när en anmälan ska göras eller inte göras.

I tidigare rapporter kring översyn med utsatta barn inom förskola och skola (SOU 2010:64) belyses att begreppet utsatta barn kopplas samman med barn som far illa eller att det finns en risk att de far illa. Detta kan te sig både socialt, fysiskt eller psykiskt i samband med att barnets hälsa och utveckling är i fara för att påverkas negativt. Det finns olika begrepp som har samma innebörd, såsom barn som far illa, barn i riskzon, socialt utsatta barn, missgynnade barn. Lundén (2004) tar upp att variationen av begrepp som syftar till utsatta barn kan skapa problem. Detta är något vi känner igen från våra intervjuer. Då förskolepersonalen har olika uppfattningar och kunskaper kring vad barn som far illa betyder skapar detta olika bedömningar och olika förståelser kring hur det ter sig när ett barn befinner sig i en utsatt situation. Vi har sett att olika tolkningar som har beskrivits av förskolepersonalen vad gäller definitionen barn som far illa. Sundell och Egelund (2007) anser att problem kan uppstå när det finns möjlighet att göra olika tolkningar kring vad som är acceptabelt beteende från föräldrar och barn. Författarna hävdar att en otydlighet kan leda till en oenighet mellan olika yrkesgrupper. Vad är egentligen ett barn som far illa? Detta hade även våra intervjupersoner svårt att definiera.

Något som vi genomgående har kunnat se vid våra intervjutillfällen är att de intervjupersoner som arbetade inom de förskolor som hade tydliga strukturer vid en anmälan, med klara mål om hur förskolan skulle gå tillväga hade fått information och undervisning av socialtjänsten

angående anmälningsplikten. Intervjupersonerna som arbetade inom dessa förskolor hade kunskap om att de hade en handlingsplan som visade hur och när de skulle agera vilket hjälpte dem vid olika problematiska situationer. Vid de tillfällen som dessa intervju personer ansåg sig osäkra på om de skulle anmäla eller inte kände de till att de kunde kontakta socialtjänsten för att ställa frågor och få råd och stöd. När det finns ett samarbete mellan förskola och socialtjänst finns det en ökad förståelse för lagstiftningen vilket leder till en likartad syn i bedömningen av när ett barn far illa och ligger i riskzonen (Olsson 2009).

Hos de intervju personer som arbetade inom de förskolor som inte hade fått någon information och utbildning av socialtjänsten angående anmälningsplikten kunde vi utläsa en tydligare osäkerhet vid anmälningspliktsdiskussionen. Dessa förskolor hade heller ingen erfarenhet av att de själva eller kollegor hade gjort en anmälan. Kan det vara så att om personal inom en organisation inte kontinuerligt går igenom regler, policys och mål tappar information och kunskap som de en gång kände till och var uppmärksamma på? De förskolor som aldrig hade gjort en anmälan hävdade att när ett eventuellt anmälningsfall kommer upp så tar de reda på vad de ska göra vid det specifika tillfället och vem de ska kontakta samt hur de ska gå tillväga.

Värt att tillägga är att lagen om anmälningsplikt har skärpts flera gånger under den tiden som flera av våra intervju personer har arbetat som förskolepersonal. En del av intervju personerna har inte fått information och undervisning av socialtjänsten trots att Socialtjänstlagen har uppdaterats. Om de inte själva varit uppmärksamma på uppdateringarna, hur ska då personalen kunna veta om lagen har ändrats? Om förskolepersonal inte vet vad de ska titta efter, hur ska de då kunna finna det? Hur skulle det se ut om exempelvis läkare, socionomer och sjuksköterskor arbetade på samma sätt? Vi menar att detta inte fungerar som strategi inom ett yrke där förskolepersonal har ett ansvar att vara de som upptäcker om ett barn far illa.

Vi har genom våra intervju personer sett att brist på regler, policys och handlingsplaner inom situationer vad gäller anmälningsplikten inom förskolan kan leda till underlåtenhet att anmäla. Vi menar inte att dessa förskolor har underlåtit sig att anmäla eller definitivt har missat barn som kan ha farit illa men vi har däremot sett att de har en större osäkerhet vad

gäller när de ska anmäla eller inte. Dessa intervjupersoner som arbetar på förskolor som inte har en tydlig struktur vad gäller anmälningsplikten har inte heller känt till att de har kunnat få råd och stöd av socialtjänsten vid eventuell osäkerhet om att ett barn far illa. Detta kan leda till att förskolor likt våra endast samtalar med varandra inom arbetsgruppen och där det kan förekomma att arbetskollor emellan ”pratar bort” eventuella misstankar istället för att direkt kontakta socialtjänsten för frågor, råd och stöd (Bengtsson & Svensson 2011). Om förskolepersonal får träning i att identifiera barn som far illa kan det minska risken för att personbundna faktorer som exempelvis känslor påverkar till att inte göra en anmälan (Sundell & Egelund 2007). Något som även kan påverka personalens anmälan är förtroendet och synen som anmälaren har på socialtjänsten. Om den som anmäler exempelvis har en bild av att alla anmälningar inte utreds är detta något som kan påverka till att inte göra en anmälan (ibid.). Genom att ha en nära och god kontakt mellan förskola och socialtjänsten som är kontinuerligt aktiv uppfattar vi det som att detta skulle kunna hjälpa förskolepersonal i sin osäkerhet vad gäller anmälningsplikten.

Genom tydligare mål, regler och handlingsplaner är en möjlig tolkning att förskoleverksamheter skulle få en bredare förståelse och en större säkerhet vad gäller deras anmälningsplikt. Ett förslag som majoriteten av våra intervjupersoner föreslog för att effektivt kunna förbättra relationen mellan förskolor och socialtjänsten är att de kontinuerligt möts för informations- och undervisningstillfällen angående anmälningsplikten där förskolepersonalen får nya uppdateringar men även möjligheter till att tränas i att identifiera barn som far illa. Genom kontinuerliga möten skulle förmodligen inte heller socialtjänsten anses som lika främmande för förskolepersonalen. Dessutom är en möjligt följd av ett samarbete mellan förskolor och socialtjänsten att förskolepersonalen hade ansett det som mer lättillgängligt att ställa frågor och få råd angående anmälningsplikten. Kanske vore det inte en dum idé?

Referenser

Skriftliga källor

- Agevall, L & Jenner, H (2008) "Lärares professionalitet – förmågan att hantera dilemman". I Karin Jonnergård & Funck, E & Wolmesjö, M, (red.): *När den professionella autonomin blir ett problem*. Växjö: Växjö University Press
- Ahrne, G & Svensson, P (2011) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Aspers, P (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber
- Bengtsson, H & Svensson, K (2011) *Ansvar och Sekretess i förskola, skola och fritidshem*. Stockholm: Liber
- Bolman, L & Deal, T (2005) *Nya perspektiv på organisation och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur
- Bryman, A (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Cocoza, M. Gustafsson, P. & Sydsjö, G. (2007). "Hur fungerar anmälningsplikten i Sverige? Vem anmäler, vad anmäls och vilket utfall får anmälningarna?". *European Journal of Social Work*, 10, 2, 209 – 223
- Daneback, K & Månsson, S-A (2008) "Internetforskning". I Anna Meuwisse & Hans Swärd, & Rosemarie Eliasson – Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur
- Egidius, H (2011) *Etik och professioner – i en tid av ökande privatisering och myndighetskontroll*. Stockholm: Natur och Kultur
- Ekelund, G & Dahlöf, A (2009) *Skarpa lägen*. Stockholm: Sverige Utbildningsradio
- Fjellström, R (2006) *Lärarens yrkesetik*. Lund: Studentlitteratur
- Fridh, B & Norman, G (2008) *Att utreda när barn far illa: en handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*. Stockholm: Gothia
- Gren, J (2001) *Etik i pedagogens vardagsarbete*. Stockholm: Liber
- Jergeby, U (1999) *Att bedöma en social situation: tillämpning av vinjettmetoden*. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete
- Johannesson, C & Karlsson, M (1997) *Etiskt Ansvarsforum. En kulturanthropologisk studie*. Högskolan i Växjö: Växjö.

Cecilia Keren - Andreasson
Magdalena Patetsos
SOPA63
Socialhögskolan, Lunds Universitet

Levin, C (2008) ”Att undersöka det sociala – några ingångar”. I Anna Meuwisse & Hans Swärd, & Rosemarie Eliasson – Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur

Lindelöw, U & Olsson, S (1991) *Sekretess och anmälningsplikt i barnomsorg och skola. Etik och metoder i föräldrasamarbetet*. Stockholm: Natur och Kultur

Lundén, K (2004) *att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn. Avhandling, Göteborgs Universitet, Psykologiska Institutionen*

Olivestam & Thorsén (2008) *Värdegrund i förskola och skola. Om värdegrund, yrkesidentitet och praktik*. Göteborg: Rebus Förlag

Olsson, S (2009) *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur

Pettit, P (2004) ”Konsekventialism”. I Henrik Ahlenius, (red.): *Vad är moraliskt rätt? Texter i normativ etik i urval* Stockholm: Thales

Sundell, K & Egelund, T (2007) *Barnavårdsutredningar – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia

Tännsjö, T (2000) *Grundbok i normativ etik*. Stockholm: Thales

Internetkällor

Regeringen (2001 A) ”Tecken på barnmisshandel och försummelse” Regeringens officiella hemsida <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/33034> (2011-12-08)

Regeringen (2001 B) ”Vad gör vi när vi misstänker att ett barn far illa?” Regeringens officiella hemsida <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/32880> (2011-12-08)

Regeringen (2009) ”Förskola” Regeringens officiella hemsida <http://www.regeringen.se/sb/d/1482> (2011-12-08)

Skolverket (2011) ”Vilka går i förskola?”. Skolverkets officiella hemsida http://www.skolverket.se/forskola_och_skola/2.601/2.614/vilka-gar-i-forskola-1.4151 (2011-12-08)

Cecilia Keren - Andreasson
Magdalena Patetsos
SOPA63
Socialhögskolan, Lunds Universitet

Socialstyrelsen (2004) ”Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn”.

Socialstyrelsens officiella hemsida

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10265/2004-101-1_20041012.pdf (2011-12-08)

Unicef (2011) ”Barnkonventionen”. Unicefs officiella hemsida

<http://unicef.se/barnkonventionen> (2011-12-08)

Riksdagstryck

Prop. 1994/95:224 Barns rätt att komma till tals.

Statens offentliga utredningar

SOU 1994:139 *Ny socialtjänstlag*. Stockholm

SOU 2010:64 *Se de tidiga tecknen – forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola*. Stockholm

SOU 2010:95 *Se, tolka och agera – om rätten till en likvärdig utbildning*. Stockholm

Svensk författarsamling

SFS 1980:620 *Socialtjänstlag*.

SFS 2001: 453 *Socialtjänstlag*.

SFS 2010:800 *Skollagen*.

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Presentation

Presentera oss, varför vi är här och vad syftet är med denna intervju. Informera om bandinspelningen samt om aidentifieringen samt hur lång tid intervjun beräknas ta. Fråga intervju personen om den har några frågor innan vi startar med intervjun.

Tema 1, bakgrund

Namn, ålder, kön, position inom organisationen. Hur länge har du arbetat som förskolelärare? Hur länge har ni arbetat inom denna förskola? Har du någon vidareutbildning? Har du egna barn?

Tema 2, anmälningsplikt

Har ni fått information om anmälningsplikten som gäller för er? Hur har ni fått information och kunskap om anmälningsplikt? Kan du berätta om anmälningsplikten inom förskoleverksamheten, hur tolkar du den? Har du erfarenhet av anmälningsplikt? Vilka åsikter har ni här på er arbetsplats angående anmälningsplikt? När anmäler man? När anmäler man inte? Finns det en tydlig gräns? Hur går ni tillväga vid en eventuell anmälan? Vad gör du om du har en misstanke? Anmäler man ensam eller är det två som anmäler tillsammans?

Tema 3, relationen: förskollärare- förälder

Beskriv relationen som förskollärare har till föräldrarna. Påverkar relationen anmälningsplikten? Finns det något riskfyllt inom relationen mellan förskolelärare och föräldrar?

Tema 4, stämpling

Finns det omständigheter som spelar in för att inte anmäla?
Finns det känslor inblandat vid en eventuell anmälan? Om ja, hur påverkar dessa känslor?

Tema 5, Socialtjänsten

Hur ser er kontakt ut med socialtjänsten? När var socialtjänsten senast på er arbetsplats för att

Cecilia Keren - Andreasson
Magdalena Patetsos
SOPA63
Socialhögskolan, Lunds Universitet

undervisa och samtala med er om anmälningsplikten? Vad anser du om er kontakt och deras arbete? Hur skulle du beskriva tillgängligheten av råd, frågor och stöd angående anmälningsplikten ifrån socialtjänsten?

Tema 6, det aktuella fallet med sexuella övergrepp, svårare att anmäla idag?

Vilka åsikter har ni på er arbetsplats angående detta uppmärksammade fall som var med i uppdrag granskning? Har media en betydande roll? – Om ja, på vilket sätt?

Avslutning

Fråga om intervju personen har något att tillägga eller undrar över. Tacka för att de ställde upp och förklara var de kan läsa c- uppsatsen när den är klar.

Bilaga 2: Vinjetter. Hur skulle du agera?

Vinjett 1 Peter

Peter är fyra år gammal och bor tillsammans med hans pappa i ett fler familjevåringshus. Morgans pappa är långtids sjukskriven.

Peter pratar ofta om alkohol och att han är full av all dricka och leker lekar där han skålar i luften och dansar kring lekbordet. Det är tydligt att Peter vet mer om alkohol än vad som är normalt för en fyraåring. Peters pappa luktar ibland alkohol när han kommer och hämtar Peter ifrån förskolan men han stannar ofta för att samtala med personalen. Peters pappa kommer oftast i tid och hämtar Peter men vid ett antal tillfällen har han skickat olika bekanta för att hämta Peter utan att det är bestämt med personalen sedan tidigare. Peter är ofta orolig innan hämtningar ifrån förskolan och speciellt efter helgerna och under den senaste tiden har Peter varit hemma mycket och varit orolig när han kommit tillbaka till förskolan.

Vinjett 2 Fattima

Fattima är tre år gammal och bor tillsammans med sin mamma och pappa i ett radhusområde.

Fattima kommer ofta till förskolan med smutsiga kläder som hon kan ha på sig flera dagar i sträck. Vid flera tillfällen har Fattima kommit på morgonen med oborstat hår,

Cecilia Keren - Andreasson
Magdalena Patetsos
SOPA63
Socialhögskolan, Lunds Universitet

förskolepersonalen har då borstat Fattimas hår och satt upp det i en tofs. Morgonen efter har Fattima ibland kvar samma håruppsättning som förskolepersonalen satt upp dagen innan. Fattima har sin ”favoritpersonal” som hon ter sig till och ny personal har ofta svårt att få kontakt med henne. Vid hämtning får Fattima ofta skrika länge för att föräldrarna ska lyssna då de istället ignorerar henne och aktivt står och samtalar med förskolepersonal eller andra föräldrar. Vid ett antal tillfällen har Fattima kommit med obytt blöja på morgonen och därför varit röd och irriterad. Fattimas föräldrar har inte tagit Fattima till läkaren trots förskolepersonalens rekommendationer. Föräldrarna hotade vid ett tillfälle Fattima då förskolepersonalen hörde med att de inte älskar henne om hon inte sköter sig.